

Azərbaycanın yəhudi icmasına

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi - respublikamızın yəhudi əsilli və-təndaşlarını yeni il bayramınız Roş-Ha-Şana münasibətilə ürəkdən təbrik edir, hər birinizə ən səmimi arzu və diləklərimi yetirirəm.

Bu gün dünyada multikulturalizmin mərkəzlərindən biri kimi tanınan Azərbaycanda əsrlər boyu müxtəlif etnik və dini qrupların nümayəndələri, o cümlədən yəhudilər dostluq, mehriban qonşuluq və əmin-amanlıq şəraitində yaşamış, heç vaxt antisemitizmə və ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan milli-mədəni və dini dəyərlərini günümüzdə qoruyub saxlamışlar.

Məmnuniyyət hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, cəmiyyətimizin ayrılmaz hissəsi olan yəhudi icması əsl vətəndaşlıq və

Azərbaycançılıq mövqeyindən çıxış edərək respublikamızın tərəqqisi naminə həyata keçirilən böyük quruculuq işlərində və ictimai-siyasi proseslərdə fəal iştirak edir. Əminəm ki, yəhudi əsilli həmvətənlərimiz bundan sonra da ümumi evimiz olan Azərbaycanın daha da çiçəklənməsi üçün səylərini əsirgəməyəcəklər.

Hər il təntənə ilə qeyd olunan Roş-Ha-Şana yeniliyi, mənəvi saflığı və xeyirxahlığı təcəssüm etdirir. Qoy bu bayram hamınızın həyatına xoş ovqat, ailələrinizə səadət və sevinc gətirsin.

Bayramınız mübarək olsun!

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 26 sentyabr 2019-cu il.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva şagird və tələbələri Bilik Günü münasibətilə təbrik edib

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva şagird və tələbələri 15 sentyabr - Bilik Günü münasibətilə təbrik edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, təbrikin mətni birinci xanımın rəsmi "Instagram" səhifəsində paylaşılıb.

"Əziz məktəblilər, tələbələr. Hörmətli müəllimlər və valideynlər.

Sizi bu əziz, sevimli bayram - Bilik Günü münasibətilə təbrik edirəm.

Bu, yeni dərs ilinin, böyük, məsuliyyətli və çox maraqlı işin başlanğıcıdır. Qoy, yeni dərs ili sizə təhsilinizdə böyük uğurlar, maraqlı görüşlər və ixtiralar gətirsin, hər bir məktəbli, tələbə və müəllim üçün uğurlu və məhsuldar olsun. Sizə xoşbəxtlik, möhkəm cansağlığı və yeni-yeni nailiyyətlər arzulayıram.

Əziz dostlar, Bilik Gününüz mübarək! - deyə təbrikdə bildirilir.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva Şamaxı Cümə məscidini ziyarət edib

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva və qızı Leyla Əliyeva sentyabrın 14-də Şamaxı Cümə məscidini ziyarət ediblər.

AZƏRTAC xəbər verir ki, məscidin imamı Mərhəmət Mustafayev ziyarətə gələn-

rin bu müqəddəs ocağın yenidən bərpa olunmasını minnətdarlıqla xatırladıqlarını bildirdi.

Mehriban Əliyeva: Buraya xaricdən turistlər çox gəlir?

Mərhəmət Mustafayev: Çox gəlirlər, gündə təxminən 500 nəfər.

Mehriban Əliyeva: Hansı ölkələrdən?

Mərhəmət Mustafayev: Bütün Avropadan, Səudiyyə Ərəbistanından, Amerikadan gələnlər var. Allah cənab Prezidentdən razı olsun.

Tarixin müxtəlif dövrlərində, təbii fəlakətlərə, rep-

ressiyalara və dağıntılara məruz qalmış Şamaxı Cümə məscidi Heydər Əliyev Fondunun "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində əsaslı təmir edilib. Prezident İlham Əliyev Fondun bu təşəbbüsünə dəstək olub, Azərbaycan - Şərq me-

marlığının incisi olan bu abidəyə ikinci həyat bəxş edib, xalqımızın əsrlərlə formalaşan zəngin irsinin və mədəniyyətinin qorunmasına, gələcək nəsillərə ötürülməsinə töhfə verib. Bərpa və yenedənqurma işlərinə 2010-cu ilin martında başlanılıb. 2013-cü il mayın 17-də Prezident İlham Əliyev məscidin açılışında iştirak edib. Beləliklə, bu məscid təkcə Şamaxı sakinlərinin deyil, ölkəmizə gələn qonaqların da ziyarət etdiyi müqəddəs məkanlardan biridir.

Mehriban Əliyevaya müqəddəs Qurani-Kərim hədiyyə edən məscidin imamı Mərhəmət Mustafayev dedi:

-Sizi Azərbaycanın, Şamaxının bu qədim məscidində salamlamaqdan çox böyük şərəf duyuram. Allah sizlərdən razı olsun. Burada sizlərin çox böyük zəhməti var. Allah cənab Prezidentdən razı olsun. Allahın kitabını, İnşallah, Sizə hədiyyə edirəm. Allah Sizi hiyf eləsin.

Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Sonda xatirə şəklində çəkdi.

“Multikulturalizmə giriş” dərslisinin təqdimatı olub

Sentyabrın 14-də Azərbaycan Dillər Universitetində “Multikulturalizmə giriş” dərslisinin təqdimatı keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbiri giriş sözü ilə açan Azərbaycan Dillər Universitetinin (ADU) rektoru, akademik Kamal Abdulla ölkəmizdəki tolerant mühitdən, Azərbaycan multikulturalizmindən bəhs edib. Bildirib ki, Azərbaycanda istər millətlərarası və dinlərarası münasibətlər, istərsə də multikultural dəyərlər sahəsində əsrlərboyu təşəkkül tapan ənənələr mövcuddur. Multikultural əhvalruhiyyə və multikultural dəyərlərə qayğıkeş münasibət əsrlərdən bəri Azərbaycan xalqına xas olan keyfiyyətdir. Əsas ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan multikulturalizmi siyasəti Prezident İlham Əliyev tərəfindən daha da möhkəmləndirildi və hazırda uğurla davam etdirilir. Dövlətimizin başçısının müvafiq Sərəncamı ilə 2016-cı ilin Azərbaycanda “Multikulturalizm ili” elan edilməsi isə ölkəmizdə bu məsələyə olan xüsusi diqqətin təzahürüdür.

Akademik Kamal Abdulla deyib: “Azərbaycana gələn xarici qonaqlar və turistlər ölkəmizdəki tolerant mühiti, dövlətimizin apardığı multikulturalizmi siyasətini yüksək dəyərləndirirlər. Azərbaycan multikulturalizminin müasir dövrdə tənənesini xarici vətəndaşlar heyranlıqla qarşılayırlar. Bu sahədə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Mərkəz yarandığı gündən Prezident İlham Əliyevin qarşıya hədəf kimi qoyduğu Azərbaycan multikulturalizminin dünyada tanınması, beynəlxalq arenada təbliği və təşviqi ilə bağlı mühüm layihələr həyata keçirir. Mərkəzin önəmli layihə

hələrindən biri də mütəmadi olaraq ildə iki dəfə təşkil edilən beynəlxalq multikulturalizm yay və qış məktəbləridir. Dəyərli ənənəyə çevrilmiş bu məktəblərin nəticəsi olaraq, xaricdə Azərbaycanın gənc dostlarının və onların yaxın çevrəsinin təmsalında ölkəmizin haqq işini dəstəkləyən intellektual gənclərdən ibarət ünsiyyət platforması - “Azərbaycanın Gənc Dostları Klubu” formalaşmış. Bunun nəticəsidir ki, yay və qış məktəblərinin iştirakçıları arasında səmimi münasibətlər qurulur, onlar mütəmadi olaraq ölkəmizin multikulturalizm modeli haqqında məlumatlandırılır. BBMM-nin “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin yerli və xarici ölkə universitetlərində tədrisi layihəsi uğurla davam edir. Layihə çərçivəsində dünyanın 21 aparıcı universitetində “Azərbaycan multikulturalizmi” fənni magistratura pilləsində tədris olunur”.

Diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tövsiyəsi və Təhsil nazirinin müvafiq əmri ilə 2019-2020-ci tədris ilindən etibarən ölkəmizin bütün ali təhsil məktəblərinin bakalavr səviyyələrində “Multikulturalizmə giriş” əsas fənn kimi tədris ediləcək. Bu məqsədlə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi tərəfindən fənni tədris edəcək müəllimlərin bilik

səviyyələrini artırmaq üçün sentyabrın 2-dən 13-dək hazırlıq treninqi təşkil olunub. Treninqdə yüzdən çox müəllim iştirak edib.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Mənəvi Də-

yərlərin Təbliği Fondu və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin birgə layihəsi olan “Multikulturalizmə giriş” dərslisi nəşr edilib. Kitabın elmi redaktoru və “Ön söz”ün müəllifi Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, akademik Ramiz Mehdiyevdir. Dörd bölmədən ibarət kitabın 1-ci bölməsində “Multikulturalizmə giriş” fənninin predmetindən və əhəmiyyətindən bəhs edilib. Digər bölmələrdə isə dini, etnik müxtəliflik və multikulturalizm mövzularına geniş yer verilib.

Tədbirdə çıxış edən Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının Millətlərarası münasibətlər, multikulturalizm və dini məsələlər şöbəsinin müdiri Etibar Nəcəfov deyib: “Ölkələrin elm, təhsil, mədəniyyət, iqtisadi, siyasi, səhiyyə və digər sahələrdəki nailiyyətləri müvafiq göstəricilər vasitəsilə müəyyən olunur. Bu göstəricilərlə ölkələrin müvafiq sahə üzrə yeri müəyyən olunur. Multikulturalizm sahəsində də müəyyən göstəricilər var. Multikulturalizm ölkənin inkişafının mühüm bir sahəsinə eks etdirir ki, bu da ilk növbədə, etnik mənəvi müxtəlifliklərin qorunmasıdır. Etnik mənəvi müxtəlifliklərin qorunmasının əhə-

dən bu siyasətin mühüm təzahürüdür. Fənnin tədrisi təkcə idraki xarakter daşmır, bunun çox böyük siyasi, praktik əhəmiyyəti var. Fənnin tədrisi tələbələrə multikulturalizmlə bağlı məlumatlandırmaqla yanaşı, cəmiyyətdəki inteqrasiya proseslərinə də müsbət təsir göstərəcək. Bu sahədə “Multikulturalizmə giriş” dərslisinin nəşr olunması böyük əhəmiyyət daşıyır”.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı multikultural, tolerant dəyərlərimizin öyrənilməsində “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin tədris olunmasının vacibliyini qeyd edib, bu sahədə “Multikulturalizmə giriş” dərslisinin mükəmməl hazırlanmış olduğunu diqqətə çatdırıb. Azərbaycanın dövlət-din modelinin bu gün bütün dünya ölkələri üçün örnək olduğunu vurğulayan Dövlət Komitəsinin sədri bildirib ki, hazırda müsəlman ölkələrində bu təcrübə geniş şəkildə öyrənilir.

Mübariz Qurbanlı deyib: “Müasir dövrdə multikulturalizmin təbliği, təşviqi çox vacibdir. Ölkəmizdəki tolerant mühit, Azərbaycanın multikulturalizm modeli dünya ölkələrində çox müsbət qarşılıqlı və tədqiq olunur. Biz beynəlxalq tədbirlərdə bunun şahidi oluruq”.

Təhsil Nazirliyinin Beynəlxalq Əməkdaşlıq Şöbəsinin müdiri Nicat Məmmədli, Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondunun icraçı direktoru Mehman İsmayilov, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) icraçı direktoru Rəvan Həsənov, Azərbaycan Texnologiya Universitetinin müəllimi Əyyub Kərimov və treninq iştirakçısı, ADU-nun müəllimi Jalə Əsədova çıxış edərək Azərbaycan multikulturalizmi modelinin öyrənilməsində, milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliğində “Multikulturalizmə giriş” dərslisinin və “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin əhəmiyyətindən söz açıblar.

Tədbir çərçivəsində ölkənin müxtəlif universitetlərindən treninqdə iştirak etmiş 100-dən çox müəllimə sertifikat verilib.

Aşura günü ilə əlaqədar Təzəpir məscidində qanvermə aksiyası

Aşura günü ilə əlaqədar Təzəpir məscidində ənənəvi qanvermə aksiyası keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Qaf-

qaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı, Milli Məclisin deputatları, ölkəmiz-

də fəaliyyət göstərən dini konfessiyaların rəhbərləri də aksiyaya qoşulublar.

Qeyd edək ki, irsi qan xəstəliklərindən əziyyət çəkənlərə Aşura

günü ilə əlaqədar Səhiyyə Nazirliyi və Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi tərəfindən yardım məqsədilə könnüllü qanvermə aksiyaları keçirilir.

Ceyhun Məmmədov:

Azərbaycanda həyata keçirilən sosial islahatlar təhsilin uğurlu inkişafını təmin edir

Müəllimlərin və dövlət qulluqçularının məşğullarının, eyni zamanda, tələbələrin təqaüdlərinin artırılması vətəndaşlarımızın rifahının daha da yüksəlməsinə, xalqımızın xoş gələcəyinə hesablanıb.

Bu fikri AZƏRTAC-a müsahibəsində Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun rektoru Ceyhun Məmmədov söyləyib. O bildirib ki, vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, əhəlinin aztəminatlı təbəqələrinə kömək göstərilməsi, yoxsulluğun aradan qaldırılması Azərbaycan dövlət siyasətinin başlıca istiqamətlərindən biridir.

Sentyabrın 1-dən qüvvəyə minən sərəncamlar sosialyönümlü islahatların daha da dərinləşməsinə və müxtəlif təbəqələri əhatə etməsinə əyani sübutdur. Dövlət başçısının imzaladığı sərəncamlarla hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının, hərbiçilərin, təhsil sahəsində işləyənlərin də əməkhaqları artırılıb. Ulu öndər Heydər Əliyevin strateji kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin apardığı sosial islahatlar Azərbaycan təhsilinin uğurlu inkişafını təmin edir.

Qeyd edək ki, təhsil hər bir ölkənin, o cümlədən, Azərbaycanın da sosial siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir. Məhz bu kontekstdən yanaşdıqda, ölkəmizdə iqtisadi inkişafın təmin edilməsi, respublikamızın beynəlxalq aləmdə söz sahibinə çevrilməsi, təhsil islahatlarının aparılması, infrastrukturunun əsaslı şəkildə yenilənməsi və Azərbaycan təhsilinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyması Prezident İlham Əliyevin bu sahəyə göstərdiyi diqqət və

qayğının göstəricisidir. Bu sahəyə müasir və çevik yanaşmalar sayəsində təhsil müəssisələrimiz istər keyfiyyət göstəriciləri, istərsə də sağlam mənəvi-psixoloji mühitin təmin olunması baxımından ciddi uğurlara imza atır.

“Prezident İlham Əliyevin “Ali təhsil müəssisələrində təqaüd sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər barədə”, “Doktorantlara, ali təhsil, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrində, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbələrə təqaüdlərin verilməsi haqqında” sərəncamları, habelə “Azərbaycan Respublikasının ali məktəb tələbələri üçün Prezident təqaüdünün təsis edilməsi haqqında” Fərman təhsilin inkişafına stimül verir. Belə mühüm addımlar tələbələr arasında rəqabət mühitinin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Ödənişli təhsil alan tələbələrin də təqaüd almaq imkanı əldə etməsi bu rəqabətin daha da artmasına öz müsbət təsirini göstərəcək”, - deyər rektor Ceyhun Məmmədov vurğulayıb.

Biliyin günü olmur: hər gün Bilik Günüdür

Tələbəlik illəri... Ömrün mənalı, gözəl illəri. Elm əxz etmək ardınca ali məktəblərə üz tutduğumuz gəncliyimiz yada düşür o çağları xatırlayanda. Ali məktəb auditoriyalarında hiss, həyəcanlı, acısı da şirin olan xatirələri qəlbəgöynədən o illərdə qazandıq bugünümüzü.

Bir payız səhəri çalınan zəng səsinin sədaları altında daxil olduğumuz auditoriyalardan bir yaz günü müstəqil həyata vəsiqə aldıq, atıldıq arzuların qayğıdolmuş dünyasına.

...Jurnalist olmaq sevgisi orta məktəb illərində ürəyimə elə dolmuşdu ki, gözümün önündə daim yazacağım mətnin altında imzam dururdu. Universitetə daxil olmaq elə də asan olmadı. Bu arzuma çatmaq üçün düz, iki il yol getdim. Hər uğursuz müsabiqədən sonra bir ömür “qocalırdım”. Axır ki, qovuşdum ömrün kəhkəşan çağlarına, əllərimi gələcəyə uzadan tələbəliyə.

*Keçər aylar, fəsilər,
Bir də dönməz o illər...*

Ali təhsil ocağı məni qoynuna aldı. Arzudolu ürəyimlə bir isti yuva qurdum Bakıda. Azərbaycan Dövlət Universiteti (indiki BDU) ata ocağıma çevrildi. Beş il müqəddəs hücrələri arasında dinlədiyim mühazirələr, seminarlar bir mütəxəssis kimi yetişməyimdə böyük rol oynadı. Bu ocaqdan elə od götürdüm ki, bu gün işığı həyatımı rəvnəqləndirir, istisinə də qızınıram.

O vaxtlar sentyabr ayı ilə birlikdə məktəb həyatımız da başla-

yırdı. Xüsusi hazırlıq görürdük. Paltar, kitab, ayaqqabı və lazım olan hər şeyi alırdıq. İndi isə dərslər sentyabrın 15-də başlayır. Bütün ali məktəblərdən fərqli olaraq, İnstitutumuzda tələbələri paltar, kitab, ayaqqabı ilə ali təhsil ocağı təmin edir, hətta yemək-pulu da verir. Bir azdan tələbələr yataqxana ilə də təmin ediləcək, tələbələrimizin ev problemi və ümumiyyətlə, iqtisadi çətinliyi olmayacaq. Qalır təkəci oxumaq, İlahiyyat elminin inceliklərinə yiyələnmək. Ali təhsil alarkən fərqlənən, savadlı məzunlarımız işlə də təmin olunurlar.

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunu bitirənlər üçün daha özəl xatirələr qalacaq. Burada rəhbərliyin və müəllimlərin səmimiyyəti, birgə səyahətlərdə yaranan sərbəstlik, ünsiyyət, yaşdan asılı olmayaraq dostluğa çevrilən yüksək səviyyəli münasibətlər yaddaqalan olacaq. Ölkəmizin ilk alitəhsilli ilahiyatçıları, ilk ilahiyatçı magistrələr, doktorantlar, aspirantlar, Aİİ-nin məzunları doyunca bu xatirələri çözləyəcəklər.

Dünya Azərbaycanında multikulturalizmin və tolerantlığın hansı mərhələdə olduğunu görür. İlahiyyat bir elm kimi tədqiq və tədris olunur. İslamşünaslıq ixtisası gələcək ilahiyatçı kadrlara İslamın elmi əsaslarını öyrədir, Dinşünaslıq ixtisası isə dünyanın bütün dinləri haqqında elmi məlumat verir.

...Şərqi qapısında doğan Günəş olan Azərbaycan məktəblərində dərslər başlandı. Bizim İnstitutda isə biliyin günü yoxdur, hər gün Bilik Günüdür...

Rəhilə Misirxanlı

Yeni tələbə adı alanlar və onların valideynləri ilə görüş

13 sentyabr 2018-ci il tarixdə Azərbaycan İlahiyyat İnstitutuna (Aİİ) qəbul olunan tələbələr və onların valideynləri ilə görüş keçirilib. Rektor Ceyhun Məmmədov tələbə adını qazanmış abituriyentləri təbrik edib, onlara qədəm qoyduqları şərəfli və məsuliyyətli yolda uğurlar arzulayıb. Tələbəliyin insan həyatının müqəddəs və şərəfli mərhələlərindən birini təşkil etdiyini söyləyən rektor bu müddətdə gənclərin bilik və bacarıqlarının, dünyagörüşlərinin artırılması, əsl vətənpərvər, savadlı, yüksək intellektual potensiala malik, dövlətimizə və cəmiyyətimizə yararlı şəxsiyyət və kadr olaraq yetişmələrinin vacibliyini vurğulayıb.

C.Məmmədov ümummillə lider Heydər Əliyevin yürütdüyü dövlət-din siyasətini hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyini diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, ölkəmizdə bir çox ibadət ocaqları təmir və ya bərpa olunur, dini təhsil müəssisələri yaradılır. Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun yaradılması da dövlət-din siyasətinə göstərilən diqqət

və qayğının bariz nümunəsidir.

Rektor bildirib ki, Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyevin uzaqgörən siyasəti nəticəsində Azərbaycan təhsili özünün yeni mərhələsinə yaşamaqdadır. Gündən-günə inkişaf edən təhsilimizin maddi-texniki bazası gücləndirilir, ixtisaslı kadrların hazırlanmasına dövlət tərəfindən lazımı şərait yaradılır. O, gənc nəslin sağlam ruhda yetiş-

məsinin, dünya standartları ilə ayaqlaşan təhsillə təmin edilməsinin dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olduğunu qeyd edib.

Zəngin dünyagörüşə, yüksək mədəniyyətə malik, dərinbilikli, güclü şəxsiyyət və vətənpərvər mütə-

xəssislərin yetişdirilməsinin İnstitutun əsas vəzifələri olduğunu nəzərə çatdıran C.Məmmədov bu məqsədlərə nail olmaq üçün Aİİ-nin bütün gücünü və potensialını səfərbər edəcəyini, ona göstərilən yüksək inam və etimadı doğrultmağa çalışacağını bildirib.

İnstitutun rəhbər və müəllim heyətinin bütün tələbələrə öz övladları kimi yanaşdığını qeyd edən rektor gənclərə dərslərində aktiv və hazırlıqlı olmalarını tövsiyə edib.

C.Məmmədov, həmçinin tədris prosesi, keçiriləcək fənlər haqqında məlumat verib. İnstituta daxil olmuş tələbələrin İslamla yanaşı, müasir elmlərin metodları əsasında digər dünya dinlərinin inanc, ibadət, əxlaq sistemi və ictimai strukturları, o cümlədən, Fəlsəfə, Sosiologiya, Psixologiya, Multikulturalizm kimi digər sosial, humanitar elmləri də öyrənmək imkanına malik olacaqlarını diqqətə çatdırıb. Tələbələrə ingilis, ərəb və fars dillərini yüksək səviyyədə öyrənmək imkanının yaradıldığını, zəngin kitabxana fondundan istifadə edə biləcəklərini vurğulayan rektor, eyni zamanda, Aİİ tələbələrinin pulsuz dərslük və geyimlə təmin olunacaqlarını da nəzərə çatdırıb.

Görüşün sonunda ixtisaslar üzrə yüksək bal toplayan tələbələr mükafatlandırılıb.

“Azərbaycanda Məhərrəmlik mərasimləri: dünən və bu gün”

24 sentyabr 2019-cu il tarixdə İnstitutumuzda “Azərbaycanda Məhərrəmlik mərasimləri: dünən və bu gün” mövzusunda “dəyirmi masa” keçirilib.

Tədbirdə çıxış edən Aİİ rektoru Ceyhun Məmmədov Azərbaycan da dövlət-din münasibətlərinin qorunmasına, milli-mənəvi dəyərlərin yaşadılmasına xüsusi diqqət və qayğı göstərdiyini qeyd edib. İnstitutda maarifləndirmə məqsədilə mütəmadi olaraq müxtəlif seminarların və görüşlərin təşkil edildiyini bildirib. Rektor bugünkü “dəyirmi masa”nın Azərbaycanda Məhərrəmlik mərasimləri mövzusunda həsr olunduğunu söyləyərək, bu ayın və Aşura gününün mahiyyəti haqqında fikirlərini auditoriyaya çatdırıb. C.Məmmədov vurğulayıb ki, Kərbəla hadisəsi birlik və bərabərliyimizi möhkəmləndirməli, vətənpərvərliyimizi, düşməne qarşı mübarizə ruhumuzu daha da gücləndirməlidir.

Məhərrəmlik ənənələrinin qorunub saxlanması, Aşura günü qanvermə aksiyalarının təşkil olunması Azərbaycanda dini ənənələrə, xüsusən də Kərbəla hadisəsinin qeyd edilməsinə humanist bir töhfədir.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin (QMİ) sədr müavini Fuad Nurullayev bildirib ki, İslam tarixində Kərbəla faciəsi dəhşətli olduğu kimi, ibrətlərlə də dolu bir hadisədir.

F.Nurullayev daha sonra bildirib ki, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin tə-

şəbbüsü ilə gerçəkləşən və xalqımız tərəfindən təqdir edilən tibbi ehtiyaclar üçün Kərbəla şəhidlərinin xatirəsinə qan verilməsi aksiyalarının təşkili ən münasib əzadlıq nümunəsidir. Sevincirici haldır ki, Azərbaycanda qanvermə aksiyası ilə bağlı mövcud olan ənənə tədricən digər müsəlman ölkələrinə də yayılır.

Qarabağ Seyid Ocaqlarının rəhbəri, şərqişünas Seyid Camal Əzimbəyli çıxışı zamanı mühüm məsələyə toxunaraq bildirib ki, Vətənimizdə dövlət və xalq birliyi sayəsində dünyanı, xüsusilə, müsəlman aləmini bürümüş terror və təxribatçılıq əməllərinin qarşısı qətiyyətlə alınır. Aşura insanlıq sevgisi ətrafında hamını bir araya gətirən dəyərdir. Ondən parçalanma, təxribat, ayrı-seçkilik üçün istifadə etmək həm İmam Hüseyinə (ə.), həm xalqımıza, həm də Allahın bizə lütf etdiyi ən böyük nemət olan müstəqil dövlətçiliyimizə qarşı xəyanətdir.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi sədrinin Nəsimi rayonu üzrə səlahiyyətli nümayəndəsi Hacı Şahin Həsəni bildirib ki, Məhərrəm ayı döyüşlərin qadağan edildiyi ay olmaqla yanaşı, həm də İmam Hüseyinin (ə) şəhadəti ilə tarixə həkk olunub. Məzhəbindən asılı olmayaraq, bu faciəni tarix boyunca, bütün müsəlmanlar dərin hüznə qarşılımış, Kərbəla şəhidlərinin xatirəsinə əziz tutmuşlar.

İlahiyyət üzrə fəlsəfə doktoru dosent Aslan Həbibov isə Kərbəlada baş verənləri “haqq-batıl” mübarizəsinin parlaq təzahürü adlandıraraq, “Haqq-batıl” mübarizəsinin bəşər tarixində müxtəlif formalarda təzahür

etdiyini, bu mübarizədə rollar dəyişsə də, mahiyyətin eyni olaraq qaldığını vurğulayıb.

Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elvüsal Məmmədov çıxışında bildirib ki, Kərbəla hadisəsi mahiyyət nöqtəyindən ali dəyərlərə sarılmağı, haqq uğrunda fədakarlığı, dürüst yaşamağı, zülmədən uzaq durmağı ifadə edir. Qeyd edib ki, Aşura, hər şeydən əvvəl, bir Peyğəmbərin övladının həqiqət, din, ədalət yolunda canından keçməsinin ifadəsidir.

Tədqiqatçı Natiq Rəhimov vurğulayıb ki, klassiklərimizin əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında Kərbəlada baş vermiş hadisələrə xüsusi yer ayıraraq, İslam Peyğəmbərinə və Əhli-Beytə məhəbbətlərini bildiriblər. Bunun bariz nümunəsi kimi, Xaqani Şirvani, Fələki Şirvani, Məhəmməd Füzuli, İmaməddin Nəsimi, Mirzə Fətəli Axundov, Qasım bəy Zakir, Seyid Əzim Şirvani, Əliğa Vahid və digərlərinin əsərləri nümunə göstərilir.

İlahiyyətçi Ağa Hacıbəyli Aşura tədbirlərinin getdikcə əsl mahiyyətini özündə ehtiva etdiyini bildirib. Qanvermə aksiyaları xalq arasında geniş yayılıb. Vətəndaşlarımız heç bir çağırış olmadan bu savab işi yerinə yetirməyi özlərinə borc bilirlər. Qeyd edib ki, əksər insanlarımız belə günlərdə digər xeyirxah işlər də görməyə can atırlar. Belə ki, Məhərrəmlik ayında sosial yardıma ehtiyacı olanlara baş çəkmə, yardım etmə kimi aksiyalar kütləvi hal almaqdadır. Ağa Hacıbəyli vurğulayıb ki, əksər ilahiyyətçilərin fikrincə, Kərbəla hadisəsinin məqsədi çox ağılatmaq yox, çox anlatmaqdır.

Sonda Azərbaycan İlahiyyət İnstitutunun ikinci kurs tələbəsi Fərid Qasımzadə çıxış edərək bildirib ki, bu hadisədə İmam Hüseyin (ə) və azsaylı tərəfdarlarının göstərdiyi ədalət, əxlaq, vəfa, qəhrəmanlıq və digər nümunələr insanlığın təməl prinsiplərini təşkil edir. Zaman və məkənin fəvqündə duran bu prinsiplər ümumbəşəri xarakter daşıyır.

“Kərbəla hadisəsinin mahiyyəti”

10 sentyabr 2019-cu il tarixdə Azərbaycan İlahiyyət İnstitutunda (Aİİ) “Kərbəla hadisəsinin mahiyyəti” mövzusunda seminar keçirilib.

Ali təhsil müəssisəsində maarifləndirmə məqsədilə mütəmadi olaraq müxtəlif seminarların, diskussiyaların və görüşlərin təşkil edildiyini bildiren İslamşünaslıq kafedrasının müdiri, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Əhməd Niyazov bugünkü seminarın Kərbəla hadisəsinə həsr olunduğunu söyləyib. Faciənin mahiyyəti haqqında fikirlərini bildiren Ə.Niyazov qeyd edib ki, İslam Peyğəmbərinin sevimli nəvəsi İmam

Hüseyn və onun yaxınlarının faciəvi şəkildə şəhid edilmələri müsəlmanların hər zaman ürəkəğrısı ilə xatırlayacağı hadisədir.

Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Vüqar Səmədov “Kərbəla hadisəsinin mahiyyəti” mövzusunda məruzə edib. O, Kərbəla hadisəsinin tarixi haqqında geniş məlumat verib. Bütün müsəlmanların bu faciəni tarix boyu dərin kədərlə qarşıladığı-

larını bildirib. V.Səmədov qeyd edib ki, Kərbəla hadisəsi özlüyündə düşməne qarşı mübarizəni və Vətən sevgisini təlqin edir. Bu gün ölkəmizin ərazisinin 20 faizi işğal altındadır. Bu torpaqların düşməndən azad olunması üçün hər birimiz səfərbər olmalı, ölkə başçısının həyata keçirdiyi siyasətə öz töhfəmizi verməliyik.

Seminar mövzu ətrafında müzakirələrlə davam edib.

Kərbəlanın İmam Hüseyini (ə)

O qədər az (saylı) dəstə Allahın köməyi ilə çox (saylı) dəstəyə qalib gəlib ki! Allah səbirlilərlədir. (“Bəqərə”-249)

Hicri 61-ci il, Məhərrəm ayının 10-u. İslam tarixinin ən faciəli, hüznü günlərindən biri - Kərbəla hadisəsinin baş verdiyi tarixdir. Həmin gün Həzrət Məhəmməd Peyğəmbərin (s) haqqında “Həqiqətən Hüseyin (ə) hidayət çırağı və nıcat gəmisidir” buyurduğu sevimli nəvəsi İmam Hüseyin (ə) şəhid edilmiş, əhli-əyalı isə əsir götürülmüşdür. Bu müsibətlə əlaqədar, elə həmin zamandan başlayaraq, hər il Məhərrəm ayının 10-da hüznə Kərbəla hadisəsi xatırlanır, İmam Hüseyin (ə) məqsəd və ideologiyaları insanlara çatdırılır.

Kərbəla hadisəsinə təkə tarixi hadisə prizmasından yanaşmaq düzgün olmazdı. Bu faciə, eyni zamanda, ictimai bir hadisədir. Elə bu səbəbdəndir ki, Kərbəla müsibəti əsrlər keçməsinə baxmayaraq, öz aktuallığını qoruyub saxlayır. İmam Hüseyin (ə) isə məzəmmətlərin simvoluna, ədalətin rəmzinə çevrilmişdir. Kərbəla hadisəsində İmam Hüseyin (ə) mübarizə metodu bizə “Ədaləti insanlara necə çatdırmaq lazımdır?” sualının cavabını tamamilə aydın şəkildə izah edir. Daha bir nüansı qeyd etmək vacibdir ki, özünü əxlaqi baxımdan təkmilləşdirmək istəyən, mənəvi tərəqqi əldə etmək istəyən hər bir insanın İmam Hüseyin şəxsiyyətinə müraciət etməsi zəruridir. Məhz bu cür faktlar Kərbəla məktəbinin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Kərbəla hadisəsinin nəticəsi zahirən ədalətin məğlubiyyətini göstərsə də, daha diqqətlə yanaşdıqda məlum olur ki, İmam Hüseyin (ə) azsaylı tərəfdarları ilə elə böyük bir mənəvi qələbə qazanıb ki, o qələbənin sözləri indi də ətrafa yayılmaqdadır. Bu qələbənin yanında zahiri məğlubiyyət görünməz hala gəlib çıxır. Kərbəla hadisəsinin tədqiq edən alimlərin gəldiyi nəticə isə budur ki, İslam iki hicrət üzərində qurulmuş və varlığını qorumuşdur.

Həzrət Məhəmməd Peyğəmbərin (s) Mədinəyə etdiyi hicrət və İmam Hüseyin (ə) İslamın aradan getmə təhlükəsi zamanı canı bahasına etdiyi hicrət. Kərbəla hadisəsinin detallarını dərinləndirən incələdiyimiz zaman buna şahid oluruq ki, bu günümüzə də İslamın düzgün şəkildə təbliğinə ehtiyac vardır. İnsanların İmam Hüseyini amansızlıqla qətl etmələrinin səbəblərindən biri cəhalət və nadanlıq idi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəşər tarixində hər zaman bu faciə xatırlanacaq. Bu hadisədə İmam Hüseyin (ə) və azsaylı tərəfdarlarının göstərdiyi ədalət, əxlaq, vəfa, qəhrəmanlıq və digər nümunələr mövcuddur ki, bu da insanlığın təməl prinsiplərini təşkil edir.

Fərid Qasımzadə,
İlahiyyət fakültəsinin
2-ci tədris ili tələbəsi

QURAN VƏ BİZ

Quran bütün müsəlmanların iman etdiyi Müqəddəs Kitabdır. Müsəlman alimlər Qurana imanın əsaslarından biri hesab edirlər. Beləliklə, Onun Allahdan gələn vəhy olduğunu qəbul etmək imanın şərtlərindən biridir. Quranın nazil olduğu dövrdən günümüzdə heç bir dəyişikliyə məruz qalmadan gəlib-çatmasına da iman gətirmək şərtidir.

Müsəlmanlar tarix boyunca Qurana çox böyük dəyər veriblər. Onu hizf etmək, öyrətmək və öyrənmək ən şərəfli işlərdən hesab olunur. Quran təlimi ilə məşğul olanlara müsəlman cəmiyyətlərində xüsusi ehtiram göstərilir. Hər bir müsəlman öz gücü nisbətində Qurandan bir şey öyrənməyə, əzbərləməyə və onu həyatında rəhbər tutmağa çalışıb. Quran müsəlmanın hidayət rəhbəri, şəfa mənbəyi, pənah qapısı olub.

Müsəlman alimlər də dini məsələləri tədqiq edərək, əvvəlcə Qurana müraciət ediblər. Buna görə də Quran müsəlman cəmiyyətlərinin və İslam elmlərinin əsas mənbəyi olub. Bütün məzhəblər və cərəyanlar öz fikirlərini əvvəlcə Quranla əsaslandırmağa çalışıblar. Belə demək mümkündür ki, elə bir fikir, anlayış və düşüncə yoxdur ki, Qurana əsaslanmasın. Qurana qarşı olan bu münasibət bir tərəfdən, onun vahid mənbə olmasını göstərdiyi kimi, başqa bir tərəfdən, Quran ayələrinin fərqli şəkildə təfsir edilməsinə, ayələrə fərqli izahlar gətirilməsinə də gətirib çıxarıb. Bu fərqli yanaşmalar isə Quranın ümumbəşəri olması, zaman və məkanüstü xüsusiyyətə sahib olması ilə izah edilib.

Müsəlmanların Qurana yanaşmaları, ümumiyyətlə, üç formada olub. Bunlar tarix boyunca müxtəlif şəkildə adlandırılıb. Müasir dövrdəki təsnifat isə ənənəvi, modernist və tarixi yanaşma şəklindədir. Ənənəvi yanaşmaya görə, Quranın bütün ayələri ümumbəşəri olub, nazil olduğu zamanadan etibarən, bütün dövrlərdə və cəmiyyətlərdə yaşayan insanlara xitab edir.

Hansı dövrdə və harada yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir müsəlman öz həyatını mütləq şəkildə Qurana uyğun şəkildə yaşamaq və həyatın bütün sahələrini Qurandan əldə etdiyi hökmlər əsasında qurmalıdır.

Siyasətdən-iqtisadiyyata, ictimai nizamdan ailə həyatına, əxlaqdan-elmə, dindən gündəlik həyat məsələlərinə qədər həyatın hər bir sahəsi Quranın işığında formalaşmalıdır. Bu yanaşma, əlbəttə, Quranda hər şeyin olduğu iddiasını daşıyır. Belə ki, hər hansı bir ayənin məzmunu nə olur-olsun, o hansı şəraitdə, nə haqqında nazil olmuşsa, bizə də xitab edir.

Quran ayələrinin VII əsrdə Ərəbistan yarımadasında 23 illik bir müddət ərzində baş vermiş müəyyən hadisələrdən sonra o hadisəyə münasibət bildirmək, yanlış varsa, düzəltmək, yol göstərmək, müsəlmanları cürətləndirmək, düşmənləri qorxutmaq kimi məqsədlər üçün nazil olduğunu nəzərə alsaq, bu məzmunlu ayələrdən fərqli mənalara çıxarmaq elə də asan deyil. Belə bir izahın, yaxud təfsirin ayəni əsl hədəfindən, kontekstdən və ilkin mənasından uzaqlaşdırması qaçılmazdır. Bunun saysız nümünəsini böyük təfsir ənənəsində görmək mümkündür.

Qurana modernist yanaşma ağılın üstünlüyünü rəhbər tutaraq, ayələri bu istiqamətdə təfsir etmə üsuludur. Quran ayələrinin əqli prinsiplərə görə təfsiri daha çox dil qaydalarına əsaslanır. Burada hər hansı bir ayənin nazil olduğu dövrdəki mənası deyil, müasir dövrün tələbləri əsas götürülür. Bu isə sözlərin müxtəlif mənalarından istifadə etməklə mümkündür. Modernist yanaşmada da ayələrin bir-birindən çox fərqli şəkildə təfsir olunduğu, müxtəlif dövrlərə və şəraitə görə fərqli təfsirlər meydana çıxdığı müşahidə edilir. Bu anlayışın başqa bir xüsusiyyəti isə Qurandakı möcüzə və qissələrin həqiqətlərinin qəbul edilməməsidir. Buna görə Allah təbiəti müəyyən qanunauyğunluq çərçivəsində yaratmışdır və Quran ayələrinin izahı bundan kənara çıxma bilməz. Modernist yanaşmanın ən çox tənqid olunan cəhəti bəşəriyyətin tərəqqisinə paralel olaraq ayələrin təfsirinin hər dövrdə dəyişməsidir. Bu isə Quranın mənasını sabitlikdən çıxararaq, dəyişkən hala gətirməsinə səbəb olur. Halbuki dinin əsas xüsusiyyətlərindən biri onun dəyişməz əsaslara və prinsiplərə sahib olmasıdır.

**i.f.d., dos.
Mübariz Camalov,
Aİİ-nin tədrisin təşkili
və təlim texnologiyaları
üzrə prorektoru**

Tarixi yanaşmaya gəlincə, bu üsulun əsas xüsusiyyəti ayələrin mənasını nazil olduğu dövrə görə müəyyənləşdirmək və daha sonra, əgər mümkündürsə, həmin mənə üzərindən müasir dövrdə uyğun prinsiplər çıxarmaqdır. Burada əsas məqsəd nazil olan ayənin hansı problemi nə şəkildə həll etdiyi, yaxud hansı dəyəri cəmiyyətə necə yerləşdirdiyi

dir. Bu üsul təyin edildikdən sonra, ayənin mənası prinsip müstəvisində hazırkı dövrə tətbiq olunur. Tarixi yanaşmanın ayələrin literal mənasını kənara atdığı və beləcə, Qurana tarixi bir kitab kimi gördüyü iddia edilərək tənqid edilir.

Hansı üsuldən istifadə edilsə-edilsin, Qurana doğru anlamayın yolu onun necə bir kitab olduğunu qəbul etməkdən keçir. Quran nə kitabdır? Hüquq, əxlaq, tarix, iqtisadiyyat, din, yoxsa hamısı? Buna kim, necə qərar verəcək?

Tarix boyunca müsəlmanlar Qurana "hər şey kitab"ı kimi baxıblar; hətta buna Qurandan "dəlil" də gətiriblər. Əlbəttə, ayəni "təfsir" edərək: "...Yaş-qu ru elə bir şey yoxdur ki, açıq-aydın kitabda olmasın". Yəni ki, yuxarıdakı sualların ən doğru cavabı Həzrət Peyğəmbərin həyatıdır. O və ətrafındakıların, hətta daha sonrakı nəsillərin Qurana baxışı, bəlkə də bizim üçün daha doğru meyar olar. O zaman tarixə qısaca nəzər salaq. Quran ilk nazil olmağa başlayanda ona iki cür baxış vardı: inananlar və inanmayanlar. Son nazil olan ayəyədək bu, heç dəyişmədi. Bir neçəsi istisna olmaqla, insanların ayələrin mənası haqqında Həzrət Peyğəmbərə sual verdiyinə şahid oluruq. O, bir-iki nümunə də nazil olan bir ayə ilə "Çox sual soruşmayın", - deyər qınanıb. Səhabələrin Allahın sifətləri və məkanı, böyük günah, qədər, xəlqül-Quran kimi mövzuları müzakirə etdiklərini və iddialarına Qurandan dəlil gətirdiklərini də görə bilmirik. Onların vəzifəsi "əşitdik və itaət etdik" idi. Səhabə ayənin mənasını anlamaq üçün əsbabi-nüzula və ya qrammatik qaydalara müraciət etmirdi. Vəhy həyata paralel axırdı. Hansı ayənin nə üçün nazil olduğunu hər kəs bilirdi. Onlar heç vaxt Kitaba müraciət etmədilər. Onsuz da müraciət edəcəkləri bir ki-

tab da yox idi, hətta kitab anlayışı da yox idi. Maraqlıdır ki, Həzrət Peyğəmbər də kitab, yaxud kitablaşdırma işinə yanaşmadı. Bir döyüşdə çox sayda Quran hafizinin şəhid olub, Quranın itib-yox olması qorxusu yaranıqda, Qurana kitablaşdırma fikri ortaya atıldı. Sonrakı nəslin əlində bir Kitab vardı; başlanğıcı və sonu olan, hissələrə bölünmüş böyük bir mətn. Bu mətnin nazil olmasına şahid olmayanlar üçün o, anlaşılması lazım bir kitab oldu; iman edilən Kitabdan anlaşılacaq Kitaba. Qarşılarında da həllini gözləyən çox sayda məsələ vardı. Hər kəs öz fikrini ayələrlə əsaslandırmağa başlayınca, ayələri təfsir etmə ehtiyacı yaranırdı. Birinin "ağ" dediyinə digəri "qara" deməyə başladı. Razinin dediyi kimi, mənim fikrim dəstəkləyən ayələr möhkəm, rəqibimin fikrini dəstəkləyən ayələr müəssəhibi oldu. "Hər şeyin Kitabı"nda "hər şey" vardı: cəbriyyə, qədəriyyə, zahiriyyə, batiniyyə, qaliyyə, mürciyyə. "Danışan" vəhyin yerini "danışdırılan" kitab tutmuşdu. Təsədüfi deyil ki, məşhur təhkimnamə hadisəsində Həzrət Əli Qurandan hakim olmasını qəbul etmədi və ibn Abbasın xaricilərlə danışılarda da Quran ayələrindən istifadə etməsinə icazə vermədi. O belə deyirdi: "Quran danışmaz, danışdırılır". Nə dəyişdi ki, belə oldu? Problemlər çoxaldı? Həzrət Peyğəmbərin həyatı, yaxud xəlifələrin dövrü daha az problemlə deyildi. Bəlkə də əsas problem Quranı adi bir kitab kimi oxumaq və hər şeyin həllini daşıdığına inanmaq idi. Halbuki, o dövrdə Qurana bu gözlə heç baxılmadı. Qurana "hər şeyin kitabı" kimi baxmaq onu mürəkkəb problemlər yumağına bürüdü. Qurana ötəri siyasi hadisələrin, müvəqqəti elmi ixtiraların, hər dövrdə dəyişən hüququn ayağına gətirmək nə qədər doğrudur? Sanki bu, bir az da günahı başqa yerdə axtarmaqdır. Çalışıb-öyrənmək, axtarıb-kəşf etmək, əziyyət çəkib-inkisaf etdirmək çətin gələndə Quran ayəsindən dəlil gətirərək düzə çıxanadək tarix şahid olmadı. Quran istiqamət verir, işıq saçır, lakin yerimək bizə düşür.

2019/2020-ci tədris ili üzrə Azərbaycan İlahiyyat İnstitutuna tələbələrin qəbul balı artıb.

Ali təhsil müəssisəsinə ödənişsiz əsaslarla DİM tərəfindən III ixtisas qrupuna qəbul imtahanında Dinşünaslıq ixtisası üzrə ən aşağı bal 292, ən yüksək bal 523, İslamşünaslıq ixtisası üzrə ən aşağı bal 200, ən yüksək bal isə 390 olub. Müvafiq olaraq ixtisaslar üzrə ümumi orta bal 346,3 və 260 bal təşkil edib. Qəbul olunanların 50 faizi 300 baldan yuxarı bal toplayan abituriyentlərdir. Otuz faiz tələbə isə 350-550 bal toplayaraq, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunu seçib.

Qeyd edək ki, Azərbaycan İlahiyyat

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutuna qəbul balı artıb

İlahiyyat İnstitutu Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyevin 9 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə yaradılıb. Ali təhsil müəssisəsi bu il ikinci dəfə tələbə qəbulu həyata keçirib. Keçən il keçid balı 150 bal olsa da, növbəti il bu rəqəm iki dəfəyə qədər yüksəlib.

Məlumat üçün bildiririk ki, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda təhsilin bütün pillələri üzrə tam ödənişsiz qəbul həyata keçirilir. Ali

təhsil müəssisəsinin tələbələri ödənişsiz geyim və dərsliklərlə təmin olunurlar. İnstitutda pulsuz təşkil olunan müxtəlif dil kurslarında tələbələr mükəmməl səviyyədə ingilis və ərəb dillərini öyrənə bilərlər.

İnstitutda müasir sosial elmlərin metodları əsasında İslamla yanaşı, digər dünya dinlərinin inanc, ibadət, əxlaq sistemi və ictimai strukturları, həmçinin dini elmlərlə yanaşı, Fəlsəfə, Sosiologiya, Psixologiya, Multi-

kulturalizm, eləcə də digər sosial və humanitar elmlər tədris olunur.

İnstitut təhsil və elm sahəsində qarşılıqlı münasibətlər qurmaq; tələbə-müəllim mübadiləsi həyata keçirmək; tədris prosesindəki təcrübələrlə əyani surətdə tanış olmaq, bu sahə üzrə mövcud yenilikləri öyrənmək, mədəni əlaqələr qurmaq və möhkəmləndirmək məqsədilə dünyanın müxtəlif universitetləri ilə əməkdaşlıq əlaqələri yaradır.

MƏDƏNİ-MƏNƏVİ İRSİMİZİN MÖTƏBƏR DAŞIYICILARI

Əlyazmaların tarixindən

Bəşər övladı **ALLAHIN bəxş etdiyi fitri istedad və qabiliyyətlərini inkişaf etdir-məklə müasir insanı belə heyrləndirən maddi-mənəvi mədəniyyət abidələri qoyub gedib.**

Minillər, əsrlər keçməsinə baxmayaraq, gərgin əmək və vəsait hesabına formalaşmış həmin əsərlər insanın dünyaya gəlişi qayəsinin növbəti təkzibolunmaz dəlilidir. Başqalarına faydalı olmaqla şəxsi səadətinə yeni bir mənə və dərinlik qazandıran insan vasitəsilə mükəmməliyə qovuşmuş mədəniyyət abidələri, sadəcə, təmsil etdiyi xalqın deyil, ümumiyyətlə, bəşər sivilizasiyasının orta qaydalarıdır. Təəssüf hissi ilə qeyd etməliyə ki, zəngin və çoxşaxəli mədəni irsə sahib olmuş Azərbaycanın böyük mədəniyyət mərkəzlərində yazılmış say-sız-hesabsız əlyazma kitablarının və həmin mərkəzlərdə təşəkkül tapmış kitab xəzinələrinin, kitabxanaların və şəxsi kolleksiyaların hamısı zamanəmizə gəlib çatmamışdır. Bu gün, hətta onların bir çoxunun heç əlyazma nüsxəsini də əldə etmək mümkün deyil.

Burada bir zamanlar Azərbaycanın milli mədəniyyəti tarixində mühüm rol oynamış zəngin kitab xəzinələri haqqında təsəvvür əldə etmək üçün onların bəzilərinin taleyindən bəhs etmək yerinə düşərdi. Yazılı mənbələrdən bizə məlum olan ən qədim Azərbaycan kitabxanalarından biri də Həmədan şəhərində Əbul-Vəfa ibn Sələməyə məxsus məşhur kitab xəzinəsidir. Yeri gəlmişkən qeyd etdiyimiz bu kitabxana ərəb şairi Əbu Təmmama (796-843) 300 illik qədim ərəb poeziyasının nümunələrindən ibarət beş mükəmməl şeir məcmuəsi tərtib etməyə imkan vermişdir. Əfsuslar olsun ki, belə bir kitab xəzinəsinə sahib olan İbn Sələmənin evdəki əlyazmalarını sonrakı illərdə ailəsi maddi imkansızlıqdan satıb. Şimali Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən sayılan Şamaxıdakı "Dər əl-

ədəb" adlı akademiyanın və Xaqani Şirvaninin əmisi, dövrünün məşhur təbib, filosofu Kafiəddin Ömər Osman oğlunun zəngin kitabxanaları da beləcə məhv olub. Yenə uzun müddət ərzində Şamaxıda və Azərbaycanın başqa mədəniyyət mərkəzlərində peşəkar xəttat və rəssamlar tərəfindən bədii tərtibatla qələmə alınan ən nadir və nəfis əlyazmalardan ibarət XVI əsrdə Buqurt qalasında toplanmış kitabxana I Təhmasibin Şirvanşahlara qarşı 1538-ci ildə gerçəkləşdirdiyi yürüş zamanı qalanın ən qiymətli əşyaları ilə birlikdə müsadirə edilərək aparılıb. Beləcə, Şamaxıda mövcud olan zəngin kitab xəzinələri zaman-zaman dövrün təbii fəlakətləri, yadelli işğalçıların hücumları və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın milli düşmənləri tərəfindən şəhərdə törədilən qırğınlar əsnasında məhv edilib. Odur ki, Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində yazılı abidələri əldə edib Əlyazmalar İnstitutunda toplayarkən böyük kitabçılıq ənənələri olan bu şəhərdən çox az sayda əlyazma əldə etmək mümkün olub.

Sadəcə, XI-XII əsrlərdə bəşəriyyətə Əbul Əla Gəncəvi, Məhsəti Gəncəvi, Nizami Gəncəvi kimi mütəfəkkirlər vermiş Gəncə torpağı da şəhərin ən varlı və möhtəşəm kitabxanası sayılan Atabəylərin saray kitabxanası, "Dər əl-küub" baş-da olmaqla yüzlərlə digər böyüklü-küçüklü kitabxana da aramsız müharibələr və təbii fəlakətlər nəticəsində məhv olmuşdur. Nəsirəddin Tusinin qurduğu və 100-dən çox alimin çalışdığı Marağa rəsədxanasının nəzdindəki 400 min cildə əlyazmaya sahib olmuş Marağa kitabxanası, Təbrizdə Qazan xan tərəfindən inşa etdirilmiş "Beyt əl-qanun" və bilavasitə əlyazma kitablarının qorunub saxlanılması üçün nəzərdə tutulmuş "Beyt əl-kutub" adlı iki kitabxana da Azərbaycan milli mədəniyyətinin əvəzolunmaz itkilərindəndir.

Qazan xanın vəziri, görkəmli alim və dövlət xadimi Fəzlullah Rəşidə-

dinin (1247-1318) inşa etdirdiyi akademiya şəhərciyinin nəzdində fəaliyyət göstərmiş 60 min kitab fondu olan məşhur "Rəşidiyyə" kitabxanasının taleyi də faciəli olub. Belə ki, Olcaytu xanı zəhərləyib öldürməkdə təqsirləndirilərək edam edilmiş F. Rəşidəddinin qurduğu bütün kitabxana, emalatxana və başqa elm ocaqları kimi bu kitabxana da dağıdılıb.

Əlyazma kitabı və mətnşünaslıq sahəsində sanballı elmi araşdırmaların müəllifi, tanınmış mətnşünas alim Kamandar Şəriflinin ürək ağrısı ilə qeyd etdiyi kimi, "Azərbaycan xalqının mədəniyyət abidələri, o cümlədən, yazılı abidələri qədim dövrdən başlayaraq əsrimizədək belə fəlakətlərə daha çox düşər olmuş, beləliklə də, Azərbaycan kitab xəzinəsi böyük tələfata məruz qalmışdır". Məhz bu acınacaqlı vəziyyətin nəticəsidir ki, elm və mədəniyyət tarixi üçün həmişəlik itirilmiş həmin yazılı abidələrin bir çoxu haqqında ancaq orta əsr məxəzlərində verilmiş bilgilərlə kifayətlənməli oluruq. Düzdür, yazılı abidələrin bir qismi obyektiv səbəblər qəbul etdiyimiz yanğın və daşqınlar, zəlzələ və müharibələr, bütöv şəhər və əyalətləri udmuş vulkan püskürmələri, formasiya və dinlərin dəyişməsi, tarixin müxtəlif dövrlərində baş vermiş və sonsuz fəlakətlərə səbəb olmuş işğalçı müharibələr, barbarların basqını, milli və dini zəmində törənmiş savaqlar, nəhayət, dini və siyasi fanatizmin nəticəsində məhv olub.

Elm və mədəniyyətə xidmət məqsədilə ərşəyə gətirilən abidələrin bir çoxunun bilavasitə dağıdıcı güc sahiblərinin əməlləri nəticəsində məhvə məhkum edilməsi insanı məyus edir. Məhz onların cənayətləri nəticəsində məşhur İskəndəriyyə kitabxanası və Nəsirəddin Tusinin Marağa kitabxanası, eləcə də qədim və Orta əsrlərin başqa kitab xəzinələri bu fəlakətlərin qurbanı olub və sonrakı nəsillər zəngin bilik xəzinəsindən məhrum edilib. Digər tərəfdən, gələcək nəsillərə

i.f.d., dos.
Məmmədli Babəşli,
Aİ-nin müəllimi

ünvanlanan, vərəq-vərəq, kitab-kitab toplanmış əlyazma kolleksiyalarından ibarət elm və mədəniyyət ocaqlarının yadelli işğalçıları tərəfindən talan və ya məhv edilməsi bütövlükdə bəşər mədəniyyətinə vurulan zərbdən ibarətdir. Belə ki, yaşanmış tarixin yol yoldaşı, çəkilməmiş insan zəhmətinin canlı şahidləri olan mədəniyyət abidələri bəşəriyyət üçün birdəfəlik və ya qismən itirilib. Ən acınacaqlısı isə Azərbaycan xalqı nəinki özünün mədəni sərəvətindən məhrum olub, hətta tarixi keçmişinin ayrı-ayrı səhifələrini işıqlandırmaqda böyük çətinliklərlə üzləşib.

Əgər şifahi xalq ədəbiyyatımızın şah əsəri "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının əlyazma nüsxələri də məhv olmuş abidələr sırasına daxil olmasaydı, milli mədəniyyətimizdə yaranacaq boşluq təsəvvür etmək çətin deyildi. Başqa sözlə, Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, Nəsirəddin Tusi, İmaddəddin Nəsimi və Məhəmməd Füzuli kimi korifeylərin əsərlərinin müasir dövrə qədər gəlib-çatması bilavasitə xalqın mədəniyyət tarixinin başlıca daşıyıcılarından olan yazılı abidələr sayəsində mümkün olub. Orta əsrlərdə mətbəə üsulu ilə kitab çapı olmadığına görə, şair, yazıçı və alimlərin qələmindən çıxan elm və mədəniyyət abidələri ancaq katib nüsxələrində yayılıb

Təbii ki, heç bir əxlaqi normalara və ümumbəşəri prinsiplərə uyğun gəlmə-

yən hərəkətlər nəticəsində məhv edilən, sadəcə, maddi mədəniyyət abidələri deyil, həm də bütöv bir xalqın qan yaddaşı olub. Halbuki əsrlər boyu katiblər tərəfindən üzü köçürülərək gələcək nəsillərə ərmiş edilmiş yazılı abidələr təmsil etdiyi dövrlərin duyğu və düşüncələrini əks etdirmək baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyırdı. Yuxarıda qeyd olunan mülahizələri sübuta yetirmək üçün, sadəcə, son iki əsrdə müstəmləkəçi Çar Rusiyası və xələfi olan sovet imperiyası, həmçinin onların Qafqazdakı əlaltıları olan ermənilər tərəfindən Azərbaycan mədəniyyətinə qarşı yeridilən mədəni soyqırım siyasətinə nəzər salmaq kifayətdir. Bu məsələyə diqqəti cəlb etməyin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan türkünə qarşı yeridilmiş fiziki soyqırım siyasətinin məqsəti dünya ictimaiyyətinə tam şəkildə çatdırıla bilməyə də, müəyyən araşdırmalar aparılıb və əsərlər nəşr edilib.

Azərbaycanın yazılı abidələrindən ibarət maddi-mənəvi mədəniyyət xəzinəsinə, milli dirçəlişi üçün çalışan təəssübkeş ziyalı təbəqəsinə, mədəni dəyərlərinin keşiyində duran üləmalara qarşı törədilmiş qəsdin fəsadları haqqında hələ də ictimaiyyətdə dolğun təsəvvürün formalaşmadığına inanırıq.

Bu baxımdan, niyyət və əməl etibarli ilə bir-birini tamamlayan velikoruss şovi-nizminin səciyyəvi təzahürü olan rus-sovet müstəmləkəçiliyi və tarixən türklərə qarşı düşmənçilik mövqeyində duran erməni daşnaklarının Azərbaycanın mədəni irsinin məhvi istiqamətində birgə fəaliyyətlərinin hələlik, sadəcə, bir istiqamətə toxunmaq istərdik. İnanırıq ki, bu qəbildən araşdırmalar həm də müasir dövrdə şahidi olduğumuz Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin heç də adi münaqişələrdən biri olmadığına, düşmənin xüsusi amansızlıq və qəddarlıqla həyata keçirdiyi fiziki və mədəni soyqırım siyasətinə müəyyən aydınlıq gətirirdi.

“Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda elmi konfrans

Sentyabrın 19-da böyük mütəfəkkir Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu (Aİİ), Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi (TİKA), Türk Ocaqları İstanbul Şöbəsi, İstanbul Universiteti Türkiyə Araşdırmaları İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə “Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda ikigünlük elmi konfrans öz işinə başlayıb.

Öncə tədbirdə Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikasının Dövlət himnləri səsləndirilib.

Aİİ rektoru ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Ceyhun Məmmədov qonaqları və konfrans iştirakçılarını salamlayaraq bildirib ki, bu il Azərbaycan ictimai fikrinin böyük nümayəndələrindən biri, görkəmli publisist və tənqidçi, tanınmış hüquqşünas və şərqşünas alim Əhməd bəy Ağaoğlunun anadan olmasının 150 ili tamam olur: “Bununla əlaqədar, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 10 aprel 2019-cu il tarixdə “Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 1109 nömrəli Sə-

dən öz fəaliyyətində milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliğinə, tələbələrə və tənəpərvərlik ruhunun, Vətən sevginin və ona bağlılığın gücləndirilməsinə, tanınmış Azərbaycan mütəfəkkirlərinin həyat və yaradıcılığının öyrənilməsinə xüsusi önəm verir.

Aİİ rektoru vurğulayıb ki, ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin Sərəncamının icrası ilə əlaqədar keçirilən tədbir Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi Əhməd bəy Ağaoğlunun həyat yolu və əsərləri ilə yaxından tanışlıq, ədəbi fəaliyyətinin yeni, maraqlı səhifələrini öyrənmək baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

İstanbul Universiteti Türkiyə Araşdırmaları

məhrumiyətlərə baxmayaraq, sözünü çəkinmədən demiş, xalqın və böyük Türk dünyasının mənafeyi

uğrunda hər zaman mübarizə aparmışdır. Böyük sənətkarın yaradıcılığı və fəaliyyəti çoxtərəfli, çoxjanrlı, sistemli şəkildə davam etmiş, son nəfəsinədək xalqına, millətine, mədəniyyətinə bağlı olduğunu göstərmişdir.

Türkiyə Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Fövqəladə və Səlahiyyətli Səfiri Erkan Özoral iki qardaş ölkənin ortaq dəyərlərindən biri olan Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illik yubileyinə həsr olunmuş konfransın

keçirilməsinin təqdirəlayiq olduğunu vurğulayıb. Türkiyə-Azərbaycan dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin inkişafının böyük əhəmiyyətə malik olduğunu, tarixi köklərə söykəndiyini, eyni millətə, eyni dilə, eyni dinə sahib olan iki xalq arasındakı qardaşlıq

mədəva, Mehmet Kaan Çalen, M.Ufuk Özcan, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru və Nuri Civelek, Haluk Kayıcı kimi alimlər məruzələrlə çıxış ediblər.

Məruzələr Azərbaycan ictimai fikir tarixində dərin iz buraxmış mütəfəkkir Əhməd bəy Ağaoğlunun həyat və yaradıcılığı, onun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentindəki fəaliyyəti, Türkiyə Cümhuriyyətinin ictimai-siyasi həyatında rolu, “Difai” təşkilatının yaradılmasında rolu, ədəbi və ictimai fəaliyyəti, həmçinin İslam və milliyətçiliklə bağlı düşüncələri, milli mübarizəsini və yaradıcılığında multikultural dəyərlərin tərənnümü kimi mövzuları əhatə edən istiqamətlərdən ibarət olub.

* * *

20 sentyabr 2019-cu il tarixdə elmi konfransın növbəti günündə millət vəkili Qənirə Paşayeva Əhməd bəy Ağaoğlunun həyat və fəaliyyətindən, apardığı milli mücadilənin müxtəlif istiqamətlərindən, onun bir alim, hüquqşünas, millət fədaisi olmasından, türk birliyi

19 sentyabr 2019-cu il tarixdə elmi konfrans öz işini panellərlə davam etdirib.

Konfransın birinci gününü panellər Aİİ rektoru ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Ceyhun Məmmədov, Türk Ocaqları İstanbul Şöbəsinin müdiri Cezmi Bayram, İstanbul Universiteti Türkiyə Araşdırmaları İnstitutunun müdiri Mustafa Balcı, Ankara Universitetinin professoru Abdullah Gündoğdunun moderatorluğu ilə keçirilib.

Panellərdə millət vəkili, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Fazil Mustafa; professorlar Hamlet İsa-xanlı, Solmaz Rüstəmov-Tohidi, Nəsim Nəsimli, Mübariz Süleymanlı, Vaqif Sultanlı, Bədirxan Əhmədov, Abdullah Gündoğdu; dosentlər Firdovsiyyə Əh-

və müstəqilliyi müdafiə etməsi kimi məsələlərdən söz açıb. Əhməd bəy Ağaoğlu milli oyanış hərəkatının daim ön sıralarında dayanan vətənpərvər şəxsiyyət, eyni zamanda, müsəlman Şərqi-də müasirləşmə siyasətinin ardıcıl tərəfdarı kimi tanınıb.

AMEA-nın akademik Z.Bünyadov adına Şərqişünaslıq İnstitutunun baş elmi işçisi, professor Solmaz Rüstəmov-Tohidi və Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu İslamşünaslıq kafedrasının müdiri fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Əhməd Niyazovun moderatorluğu ilə keçirilib.

⇒ Davamı 9-cu səhifədə

rəncam imzalamış və Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi 3 iyul 2019-cu il tarixdə qeyd olunan Sərəncamın icrası ilə əlaqədar Tədbirlər Planını təsdiq etmişdir”.

Aİİ rektoru bildirib ki, Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyevin Azərbaycan ictimai fikir tarixində dərin iz qoymuş mütəfəkkir Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illik yubileyinin qeyd olunmasını təmin etmək məqsədi ilə imzaladığı Sərəncam dövlətimiz tərəfindən Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadiminə verilən dəyər, hörmət və ehtiramın ən yüksək göstəricisidir.

C.Məmmədov qeyd edib ki, İnstitut yarandığı gün-

İnstitutunun müdiri Mustafa Balcı görkəmli ictimai xadim, şərqşünas, publisist, tənqidçi Əhməd bəy Ağaoğlunun təkə Azərbaycanca yox, Türkiyədə, Yaxın və Orta Şərqi-də, Mərkəzi Rusiya və Qərbi Avropada da tanınmış alimlərdən olduğunu qeyd edib. M.Balcı dahi mütəfəkkirin hürriyyət və demokratiya əşiqi bir insan, milliyətçi ziyalı olduğunu qeyd edərək, onun insanlığın bütün üstün cəhətlərini və məziyyətlərini özündə toplamış böyük insan olduğunu vurğulayıb.

Türk Ocaqları İstanbul Şöbəsinin müdiri Cezmi Bayram qeyd edib ki, Əhməd bəy bütün həyatı boyunca çəkdiyi əzablara, əziyyətlərə, sürgünlərə,

“Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda elmi konfrans

⇒ Əvvəlki 8-ci səhifədə

Professor Temuçin Faik Ertan, dosentlər Lələ Hacıyeva, Rəşad Əsgərov, Fərhad Cabbarov, Cavid Bağırzadə, Leyla Məlikova, Ali Asker; tarix üzrə fəlsəfə doktoru Akif Vəliyev və fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Əhməd Niyazov çıxış ediblər.

Konfransda “Ə.Ağaoğlunun dini-teoloji baxışları”; “Əhməd Ağaoğlunun “İrşad” qəzeti”; “Əhməd bəy Ağaoğlunun sosial-siyasi baxışları”; “Əhməd Ağaoğlunun yaradıcılığında qadına münasibət”; “Demokratiya, yoxsa avtoritarlıq? Əhməd Ağaoğlu - Şevket Süreyya Aydemir polemikası”; “Əhməd bəy Ağaoğlunun siyasi fəaliyyətinin mühüm mərhələsi: “Difai” partiyasının yaradılması və proqramı”; “Bir daha “Difai” partiyası və partiyanın ilk Bəyannaməsi haqqında”; “Əhməd bəy Ağaoğlunun (1868-1939) görüşlərinin formalaşmasına İslam “nəhdə”si (İslam dirçəlişi) ideyalarının təsiri”; “Əhməd Ağaoğlunun islahatçılıq düşüncələri” mövzularında məruzələr dinlənib.

Konfrans öz işini başa vurub

Günün ikinci yarısı Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu (Aİİ), Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi (TİKA), Türk Ocaqları İstanbul şöbəsi, İstanbul Universiteti Türkiyat Araşdırmaları İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən “Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda iki günlük elmi konfrans öz işini yekunlaşdırıb.

Bağlanış mərasimində Aİİ rektoru ilahiyat üzrə

fəlsəfə doktoru Ceyhun Məmmədov yekun nitqi ilə çıxış edərək, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda (Aİİ) “Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğ-

ti, Türkiyə Cümhuriyyətinin ictimai-siyasi həyatında, həmçinin “Difai” təşkilatının yaradılmasında rolu, ədəbi və ictimai fəaliyyəti, İslam və milliyətçiliklə bağlı düşüncələri, milli mübarizəsi və yaradıcılığında multikultural dəyərlərin təənnümü kimi mövzuları əhatə edən məruzələr dinlənilib.

C.Məmmədov Əhməd bəy Ağaoğlunun çoxşaxəli, gərgin və məhsuldar fəaliyyəti ərzində parlaq bədii-publisistik və dolğun elmi-nəzəri irs yaratdığını, Azərbaycanın ədəbi-mədəni və sosial-fəlsəfi fikir xəzinəsinin yeni ideya və konsepsiyalarla daha da zənginləşdirilməsində diqqətəlayiq xidmətlər göstərdiyini bildirib.

Türk Ocaqları İstanbul şöbəsinin müdiri Cezmi Bayram Əhməd bəy Ağaoğlunun təkcə Azərbaycan üçün deyil, eləcə də Türkiyə üçün önəmli şəxsiyyətlərdən biri olduğunu bildirdi. Əhməd bəy Ağaoğlunun Türk Ocaqlarının yaradılmasında yaxından iştirak etdiyini bildiren C.Bayram qeyd edib ki, təşkilatın quruculuq fəaliyyəti də onun evində aparılıb.

Azərbaycanda olmaqdan məmnunluq duyduğunu bildiren C.Bayram konfransın işini yüksək dəyərləndirib. Vurğulayıb ki, bu cür tədbirlərin keçirilməsi qarşılıqlı-faydalı əməkdaşlığa, mövcud tərcübələrin bölüşməsinə və paylaşılmasına böyük töhfə verir.

İstanbul Universiteti Türkiyat Araşdırmaları İnstitutunun müdiri Mustafa Balcı Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu, Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi (TİKA), Türk Ocaqları İstanbul şöbəsi, İstanbul Universiteti Türkiyat Araşdırmaları İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən konfransda dinlənən məqalələrin hər biri-

ni yüksək qiymətləndirib.

Türkiyənin Ankara Universitetinin professoru Abdullah Gündoğdu böyük mütəfəkkir Əhməd bəy Ağaoğluya həsr olunan konfransın təşkilatçılarna minnətdarlığını bildirib. Qeyd edib ki, dahi mütəfəkkirin 150 illik yubileyinə həsr olunan bu konfrans onun həyat və yaradıcılığının daha dərinəndən araşdırılmasına səbəb olub.

Sonda konfransda çıxış edən məruzəçilərə sertifikatlar təqdim olunub.

Konfransın iştirakçıları Heydər məscidini və “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qorugunu ziyarət ediblər

Sentyabrın 21-də “Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi - Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda elmi konfransın iştirakçıları Heydər məscidini və “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qorugunu ziyarət ediblər.

Heydər məscidini ziyarət zamanı qonaqlara məlumat verilib ki, 2014-cü ilin dekabrında açılışı keçirilən dini ibadət müəssisəsi Qafqazın ən böyük məscididir. Milli-mənəvi irsə böyük diqqət və qayğı ilə yanan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin tapşırığı ilə inşa olunan bu yeni məscid 12 min kvadratmetr sahəni əhatə edir. Məscidin fasadı Şirvan-Abşeron memarlıq üslubunda xüsusi daşlarla üzlənib, ornamentlərin zənginliyi fasadda arxitektura harmoniyası yaradıb, həmçinin 95 metr hündürlüyündə 4 minarə inşa olunub. Məscidin daxili xüsusi bəzək elementləri ilə dizayn edilib, günbəzin kənarlarına Quran ayələri həkk olunub. Əlli beş metr ucalığında olan baş günbəz, o cümlədən, hündürlüyü 35 metrə çatan ikinci günbəz məscidə xüsusi gözəllik verir.

Ziyarət zamanı vurğula-

nıb ki, Prezident İlham Əliyev məscidin tikintisini daim diqqət mərkəzində saxlayıb, burada həyata keçirilən inşaat işlərinin gedişi ilə yaxından maraqlanıb, görülən işlərlə bağlı müvafiq tapşırıqlarını verib, məscidin açılışında ailəsi ilə birlikdə iştirak edib.

Qonaqlara məsciddə Vəhdət namazları qılınması və bunun ənənə halı aldığı barədə məlumat verilib. Heydər məscidində dini dözümsüzlüyün, irqi ayrı-seçkiliyin və islamofobi-

yanın geniş yayıldığı müasir dövrümüzdə bunun bir nümunə təşkil etdiyi bildirilib.

Daha sonra Qoşa Qala Qapılarından başlayan “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qorugunu gəzinti zamanı qonaqlara tarixi heykəltəraşlıq binaları, meydan və Qala divarları haqqında məlumat verilib. Qonaqlar Sıratəğli Dini-Memarlıq Kompleksi (“Bazar Meydanı”) ərazisindəki müxtəlif dövrlərə aid bədii daşyonma sənət nümunələrini müşahidə ediblər. Kar-

vansara ilə tanışlıq zamanı bu abidələrin Azərbaycanın Şərqi ölkələri ilə zəngin tarixi, iqtisadi-mədəni əlaqələrinin göstəricisi olduğu bildirilib.

Sonda konfrans iştirakçıları tarix-memarlıq nümunəsi olan “Qız Qalası”nın önündə xatirə şəklində çəkdiriblər.

Qeyd edək ki, konfransda 20-dən çox məruzəçinin məruzəsi 6 paneldə dinlənilib. “Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi-Əhməd bəy Ağaoğlu” mövzusunda toplanmış məqalələr kitab şəklində çap olunacaq.

Xatırladaq ki, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu öz fəaliyyətində milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliğinə, tələbələrə vətənpərvərlik ruhunun, Vətənə sevginin və ona bağlılığın gücləndirilməsinə, tanınmış Azərbaycan mütəfəkkirlərinin həyat və yaradıcılığının öyrənilməsinə xüsusi önəm verir.

lu” mövzusunda keçirilən elmi konfransın əhəmiyyətini vurğulayıb. Qeyd edib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Əhməd bəy Ağaoğlunun anadan olmasının 150 illiyi ilə bağlı imzaladığı Sərəncam böyük mütəfəkkirə dövlət səviyyəsində verilən dəyərin, hörmət və ehtiramın ən yüksək ifadəsidir.

Aİİ rəhbəri nəzərə çatdırıb ki, bu Sərəncama uyğun olaraq, Aİİ-də keçirilən elmi konfransda görkəmli şəxsiyyətin həyat və yaradıcılığı, onun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentindəki fəaliyyə-

Dinşünas alimlər yetişdiririk

Bakı Dövlət Universitetinin tərkibində fəaliyyət göstərən İlahiyyat fakültəsi Respublika Prezidentinin 09 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə yaradılan Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun strukturuna daxil edilib. İnstitutda müxtəlif kafedra və şöbələr fəaliyyət göstərir. Magistratura və doktorantura şöbəsi də ali təhsil müəssisəsinin tərkibindədir. İnstitutun qarşısında duran əsas vəzifə gələcəyin peşkar alim və mütəxəssislərini yetişdirmək, həmçinin ali təhsil müəssisəsinin elmi potensialını gücləndirməkdir. Bu məqsədlə xarici universitetlərin təcrübəsi nəzərdən keçirilir, bir sıra layihələr üzərində işlənilir, yeni əməkdaşlıqlar, əlaqələr qurulur.

Elm sahəsində idarəetmə sistemini və elmi tədqiqat işlərinin təşkilini təkmilləşdirmək, ilahiyyat üzrə magistratura, doktorantura və dissertantura yolu ilə yüksəkixtisaslı elmi kadrların qəbulunu və hazırlanmasını təşkil etmək - cəmiyyətdə bu ixtisasın rolunu və nüfuzunu artırmaq deməkdir. Magistraların və gənc tədqiqatçıların inkişafı, güclü təhsilə yiyələnmələri, bir sıra sahələrdə tədqiqat aparmaları üçün şəraitin yaradılması qarşıda duran ən vacib məsələlərdəndir.

Hazırda Dinşünaslıq ixtisası 4 ixtisaslaşma - Dinin psixologiyası, Dinin sosiologiyası, Dinlərin tarixi, Dinşünaslıq istiqaməti üzrə kadr hazırlığı həyata keçirilir. 2018/2019-cu tədris ilində təhsillərini başa vuran magistrantların müvafiq istiqamətlərdə dissertasiyalarının müdafiəsi Bakı Dövlət Universiteti Şərqsünaslıq fakültəsi Ərəb filologiyası kafedrasının müdiri akademik Vasim Məmmədliyəvin rəhbərliyi ilə icra olunur.

Qeyd edim ki, 2018-2019-cu tədris ilində İnstitutumuza ilk magistrat qəbulu keçirilib. Magistrantlar tədrislə yanaşı, yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin elmi rəhbərliyi altında ixtisas kafedraları tərəfindən dissertasiya işi üzərində işləyirlər. Dissertasiya işlərini müdafiə etdikdən sonra, onlar magistr dərəcəsi almağa layiq görülür. Magistratura və doktorantura şöbəsində təhsil alan magistrantların elmə olan marağını artırmaq məqsədilə yazdıqları elmi-tədqiqat mövzularını əhatə edən tezislər və məqalələr konfransa təqdim edilmək üçün toplanılır və kitab şəklində çap edilir.

Magistrantların tədris ili ərzində İnstitut və respublikada təşkil olunan müxtəlif konfranslarda iştirakı təmin edilir. Hər il şöbə tərəfindən Respublika Prezidentinin martın 27-sinin Azərbaycanca "Elm Günü" kimi qeyd edilməsi haqqında 9 aprel 2018-ci il tarixli Sərəncamına əsasən, Tədbirlər Planı hazırlanır.

Fidan Yusifova,
AII-nin Magistratura
və doktorantura
şöbəsinin müdiri

Bu sənədin icrası məqsədilə 13 mart 2019-cu ildə professor, ictimai-siyasi xadim Şahlar Əsgərovun təqdimatında "Din və elm" mövzusunda seminar təşkil olunub. Bundan başqa, 9 aprel 2019-cu il tarixdə "Clarivate Analytics" bazasının Azərbaycanca təşkil etdiyi təlim proqramının rəsmi eksperti, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Xəyalə Məmmədovanın təqdimatında "Elmi məqalənin yazılması və beynəlxalq elmi nəşrlərin tələbləri" mövzusunda seminar keçirilib.

Şöbənin təşəbbüsü ilə 4 aprel 2019-cu ildə İnstitutumuzla Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Gənc Alim və Mütəxəssislər Şurasının birgə təşkilatçılığı ilə "İslam sivilizasiyası və elm: tarix və müasirlik" mövzusunda konfrans təşkil olunub. Konfransda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən elmi tədqiqat müəssisələrində, ali təhsil ocaqlarında çalışan, təhsil alan gənc tədqiqatçılar və magistrələr iştirak ediblər. Konfransın materialları kitab şəklində çapa hazırlanıb. Hazırda isə şöbəmiz 15 oktyabr 2019-cu ildə keçiriləcək "Müstəqillik illərində din təhsili" mövzusunda elmi-praktik konfransa hazırlaşır. Bundan əlavə, magistrlərimiz 3-4 dekabr 2019-cu il tarixdə Azərbaycan İnşaat və Memarlıq Universitetində İmadəddin Nəsiminin 650 illiyinə həsr olunmuş Doktorantların və Gənc Tədqiqatçıların XXIII Respublika Elmi Konfransında iştirak edəcəklər.

İnstitutumuzda bu il ilk dəfə doktoranturaya qəbul həyata keçiriləcək. Qəbul Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Doktoranturalar yaradılan Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin, elmi müəssisə və təşkilatların Siyahısı"nda dəyişikliklər edilməsi haqqında 15.01.2019-cu il tarixli 6 nömrəli qərarına əsasən təşkil olunacaq. Bununla bağlı 2020/2021-ci il üzrə doktoranturaya qəbul və dissertantların təhkim olunma planlarının layihələri hazırlanaraq, Nazirlər Kabinetinə təqdim olunması üçün Milli Elmlər Akademiyasına göndərilib.

Yüksəkixtisaslı ilahiyyatçıların hazırlanması İnstitutumuz üçün əsas məqsədlərdən və hədəflərdəndir. Bu istiqamətə göstərilən dövlət qayğısı nəticəsində, təhsilin yüksək səviyyədə olması gənclərin bu sahəyə marağını artırır. Dövlət İmtahan Mərkəzinin III ixtisas qrupu üzrə ödənişsiz əsaslarla keçirdiyi qəbul imtahanında Dinşünaslıq ixtisası üzrə aşağı bal 292, yüksək bal 523; İslamşünaslıq ixtisası üzrə aşağı bal 200, yüksək bal isə 390 təşkil edib. Müvafiq ixtisaslar üzrə ümumi orta bal 346,3 və 260 bal olub. Qəbul olunanların 50 faizi 300 baldan yuxarı bal toplayan abituriyentlərdir. Tələbələrin 30 faizi isə 350-550 bal toplayaraq, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunu seçib.

Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, gələcəkdə yəhüdidlik və xristianlıqla bağlı kadrların yetişdirilməsi də nəzərdə tutulur. Hazırda bununla bağlı müvafiq tədbirlər görülür.

Ali təhsil müəssisəsi həm də vətəndaş yetişdirəndir. Bunun üçün tədris prosesində tərbiyə ən önəmli məsələlərdən biridir. Tələbənin tərbiyəsində məqsəd onun qabiliyyətinin, şüurluluq səviyyəsinin, özünüdərk, özünütənqid bacarıqlarının, məsuliyyət və vicdan hissəsinin, digərlərinə qarşı tolerant və anlayışlı davranmasının, intizamlılığının, istənilən şərait və vəziyyətdə özünü idarə etməyin və digər şəxsi keyfiyyətlərinin formalaşdırılmasıdır. Bunları nəzərə alaraq, müasir gəncliyimizin milli-mənəvi dəyərlərə malik formada yetişməsi üçün çalışmalıyıq.

TİKA-nın Bakı nümayəndəliyinin koordinatoru Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda olub

Sentyabrın 2-də Türkiyə Respublikası Baş Nazirliyi Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyinin (TİKA) Bakı nümayəndəliyinin koordinatoru Teoman Tiryaki Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda (Aİİ) olub.

Aİİ-nin rektoru Ceyhun Məmmədov qonağı salamlayaraq, Türkiyə-Azərbaycan münasibətlərinin yüksək mənəvi dəyərlər üzərində qurulduğunu vurğulayıb. Azərbaycanla Türkiyənin qardaş ölkələr olduğunu deyən rektor iki ölkə arasında bütün sahələrdə, o cümlədən, təhsil sahəsində geniş əlaqələrin mövcud olduğunu bildirdi. O, rəhbərlik etdiyi İnstitutun beynəlxalq əlaqələrinə toxunaraq, Aİİ-nin xarici ölkə universitetləri, o cümlədən, Türkiyə ali təhsil müəssisələri ilə sıx əlaqələr qurduğunu bildirdi.

Bakı nümayəndəliyinin koordinatoru Teoman Tiryaki qurumun fəaliyyəti haqqında məlumat verib, həmçinin agentliyin Azərbaycanda iqtisadi, sosial, mədəni və təhsil sahələrində həyata keçirdiyi müxtəlif layihələrdən danışdı. Agentliyin hazırda bir sıra ali təhsil müəssisələri ilə sıx əməkdaşlıq etdiyini, birgə layihələr həyata keçirdiyini qeyd edib.

Görüşdə, həmçinin 19-20 sentyabr 2019-cu il tarixdə keçiriləcək "Türk dünyasının görkəmli ictimai-siyasi xadimi-Əhməd bəy Ağaoğlu" mövzusunda elmi konfransla bağlı müzakirələr aparılıb. Qeyd edək ki, konfrans Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı Sərəncama uyğun olaraq, Azərbaycan ictimai fikrinin böyük nümayəndələrindən biri, görkəmli publisist, tənqidçi, tanınmış hüquqşünas və şərqşünas alim Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illik yubileyinin qeyd olunmasını təmin etmək məqsədilə keçirilib.

Görüşdə birgə kitab çapının həyata keçirilməsi, arxivlərin elektronlaşdırılması məsələləri də müzakirə olunub.

Sonda qonaq Aİİ-nin kitabxanası ilə tanış olub.

Yuxarı tədris ili tələbələri ilə görüş

16 sentyabr 2019-cu il tarixdə İnstitutumuzda yuxarı kurs tələbələri ilə görüş keçirilib. Aİİ rektoru Ceyhun Məmmədov tələbələrə yeni tədris ilinin başlanması münasibətilə təbrik edib, onlara qədəm qoyduqları mərhələdə uğurlar arzulayıb. Rektor ölkəmizdə təhsilin inkişafına göstərilən diqqət və qayğıdan söhbət açıb. Bildirdi ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin yürütdüyü siyasətin layiqli davamçısı - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bu sahədə atdığı addımlar, imzaladığı sərəncamlar, fərmanlar və digər sənədlər Azərbaycanda təhsilin və elmin inkişafına yönəlmişdir.

C.Məmmədov İnstitutun daxili nizam-intizam qaydaları, məqsəd və vəzifələri, hədəfləri, nəzərdə tutduğu layihələr haqqında tələbələrə məlumat verib. Rektor savadlı, yüksək səviyyəli peşekar mütəxəssislərin yetişdirilməsi üçün tələbələrin üzərinə böyük məsuliyyət düşdüyünü xatırladı. Qeyd olunub ki, buna görə də dərslərdə fəal olmaq, dil bilgilərinə yiyələnmək, İnstitutun ictimai həyatında yaxından iştirak etmək vacibdir. Dövlətin qayğı və təminatı ilə lazımı şəraitin yaradıldığını, təhsilin ödənişsiz əsaslarla keçirildiyini, pulsuz geyim və dərsliklərlə təmin olunduqlarını, xarici dil kurslarının təşkil edildiyini, mübadilə proqramları vasitəsilə təhsillərini dünyanın tanınmış universitetlərində davam etdirə biləcəklərini, məzun olduqdan sonra, ölkənin müxtəlif dövlət qurumlarında işlə təmin ediləcəklərini və digər üstünlüklərə sahib olduqlarını vurğulayıb. "Aİİ-nin məqsədi dərin biliyə, güclü şəxsiyyətə, zəngin dünyagörüşünə, yüksək mədəniyyətə malik vətənpərvər mütəxəssislərin yetişdirilməsidir", - deyən C.Məmmədov tələbələrə dinin mahiyyətini və əsaslarını, milli adət-ənənələrimizi dərinləndirən öyrənməyi tövsiyə edib.

İnstitutda qarşılıqlı etimada əsaslanan şəffaf müəllim-tələbə münasibətlərinin hökm sürməsi üçün tələb olunan bütün addımların atıldığını, ali təhsil müəssisəsi əməkdaşlarının tələbələrə öz övladları kimi yanaşdığını bildiren C.Məmmədov gənclərə yaradılan fərslərdən maksimum yararlanmağı tövsiyə edib.

Görüşün sonunda yeni tədris ilində qarşıda duran vəzifələrlə bağlı müzakirələr aparılıb.

RUH SAĞLAMLIĞI VƏ DİN

Stress və depressiya kimi ruhi sağlamlıq üçün problem təşkil edən psixi pozuntulara səbəb olan amillər müxtəlifdir. Bunların bəziləri sırf insanın psixikası ilə, onun xarakteri və şəxsi keyfiyyətləri ilə bağlıdır. Digərləri isə ictimai amillər tərəfindən şərtlənir. Ümumiyyətlə, müasir insanın həyat ritminin yüksəkliyi, bəzən qarşıya qoyulan məqsəd və tələblərin çoxluğu insanda stress və depressiv hallar yaradır.

Məlum olduğu kimi, müasir insan bir çox sosial qrupun, təşkilatın üzvü kimi, müxtəlif rollar və vəzifələrin icraçısı olmaq məcburiyyətindədir. Bütün vəzifələrin yüksək səviyyədə yerinə yetirilməsi çox ağır yüküdür. Buna görə də bəzən insanlar sosial rolların ziddiyyəti ilə üzləşirlər; məsələn: iş həyatında uğurlu bir karyera sahibi yaxşı ailə başçısı kimi vəzifələrində ehmalkarlıq edir, çünki onun vəzifələrindən biri digərinə maneçilik törədir. Geniş yayılmış sosial fakt kimi, bu proses elmi ədəbiyyata "rol münacişəsi" anlayışı kimi daxil olub. Belə hadisələr insanın şəxsiyyət və fərd kimi parçalanmasına və psixi sağlamlığının pozulmasına gətirib çıxarır. Qısaca demək olar ki, ruhi sağlamlıq insanın psixikası, sosial münasibətləri, ailə və dostları ilə əlaqələri, eyni zamanda, dünyagörüşü, həyata dini-fəlsəfi baxışı ilə əlaqəlidir.

Müasir dövrdə stress, depressiya və s. psixi pozuntuların aradan qaldırılması tamamilə tibbin, daha dəqiq desək, psixoterapiya sahəsinə aiddir. Bununla belə, bu kimi problemlərlə mübarizədə müxtəlif mənəvi-dini konsultasiya proqramlarının tətbiqi edildiyi də müşahidə edilir. Bəzi Qərb ölkələrində, əsasən, din xadimləri tərəfindən məhbuzlar, xəstələr və digər psixi dəstəyə ehtiyacı olan həssas qruplar mənəvi konsultasiyaya cəlb olunurlar. Dini inancın insan psixikasına müsbət təsirini nəzərə alsaq, belə fəaliyyətin məqsədəuyğun olduğunu deyə bilərik.

Ümumiyyətlə, dini inanc və ruhi sağlamlıq arasındakı münasibətlər müasir din psixologiyasının aktual problemlərindən biridir. Bu məsələnin bir neçə istiqaməti var: ilk növbədə, inanc və ateist fərdlərin stress, depressiya, intihara meyillik, ümid və xoşbəxtlik hissi və digər göstəriciləri empirik baxımdan müqayisə edilir. Qeyd edilən sahədə aparılan araşdırmaların əksəriyyətində dini inancın ruhi sağlamlığa müsbət təsir göstərdiyi aşkarlanmışdır. Tədqiqatlar göstərir ki, dindar insanlar zərərli vərdislərə daha az aludə olub, depressiya, stress və digər psixi pozuntulara daha az məruz qalırlar.

Dini inancla ruhi sağlamlıq arasında əlaqələrin digər bir is-

s.f.d. Asəf Qənbərov,
*Azərbaycan İlahiyyat
İnstitutunun baş müəllimi*

tiqamətini isə insan xarakterinin formalaşmasında din amilinin rolu məsələsi təşkil edir. Əvvəlkindən fərqli olaraq, burada dinin mənfi rolu nəzərə çarpır. Tədqiqatlara görə, dini bağlılığı yüksək olanlarda fərqli dünyagörüşünə qarşı nisbətən dözümsüzlük, fərqliliklərə qapılılıq müşahidə edilir. Sonuncu halda dinin mahiyyəti, Tanrı təsəvvürü, dindarlığın təzahür forması mühüm rol oynayır.

Tanınmış psixoloq Erix Fromm dinləri avtoritar və humanist olma baxımından fərqləndirərək, dözümsüzlük, kobudluq və digər neqativ halların avtoritar - tanrımərkəzli, qadağalar qoyan din ilə əlaqələndirmişdir. Yeni dinin mahiyyəti, Tanrı təsəvvürü, dinin həyata baxışı və digər amillər insan şəxsiyyətinə müxtəlif dərəcədə təsir edir; məsələn: cəzalandırıcı Tanrı təsəvvürünü mənimsəyənlər, əlbəttə ki, fərqli dinə mənsub olanlara qarşı dözümsüzlük nümayiş etdirəcəkdir.

Yuxarıda qeyd edilən səbəblərdən əlavə, insanın stressə məruz qalmaması, demək olar ki, mümkün deyildir. Hər həs həyatın çətinlikləri ilə üzləşdikdə streslə qarşılaşır. Əslində, bu təbiidir, çünki stress orqanizmin fəvqəladə vəziyyətlərdə verdiyi təbii reaksiyadır. Əsas problem stressin öhdəsindən gəlmək və onun xroniki depressiyaya aparıb-çıxarmasına çalışmaqdır. Buna görə də ilk növbədə, sağlam fiziki və psixi həyat sürmək, daha sonra isə tibbi profilaktika böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, qədim dövrlərdə ruhi xəstəliklər, ümumiyyətlə, şər qüvvələr - ruhlar, pərilər, cinlər və s. ilə əlaqələndirilir, bunların müalicəsi ilə də sadəcə, kilsə, ruhənlər, şamanlar məşğul olurdular. Qədim dövrün məhdud dünyagörüşü üçün xarakterik olan belə praktikaların bəzi qalıqları, təəssüf ki, günümüzdə də davam edir.

Məlum olduğu kimi, yanlış təsəvvürlərdən irəli gələrək, bəzi ruhi xəstəliklər insanların

bədəninə yerləşmiş şər ruhlarla əlaqələndirilir. Şər qüvvənin bədənə çıxarılması üçün "eqzorsizm" - (müsləman toplumlarda cinçixarma, şeytançixarma) ayini həyata keçirilirdi.

Orta əsrlərdə böyük fəsadları olan eqzorsizm ayini Katolik Kilsəsi tərəfindən bir müalicə üsulu kimi mənimsənilmişdi. Təəssüf doğuran hal odur ki, bu praktikaya dünyada və müsləman cəmiyyətlərdə hələ də etibar edən insanlar, dini cərəyanlar mövcuddur. Belə praktikaların müvəqqəti təskinedici funksiyası olsa da, xəstəliyin müalicəsi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Həmin xəstəliklərin sırf psixoloji və fizioloji problemlərdən irəli gəldiyi artıq tibbə məlumdur.

Bununla belə, stress və depressiv halların aradan qaldırılmasında dinin təsəlliedici və kompensasiya funksiyalarından yararlanmaq mümkündür. Şübhə yoxdur ki, Allah inancı, axirət inancı, ilahi təleyə inanmaq insanlarda möhkəm təsəlli və ümid qaynağıdır. Dini inancın müasir dövrdə də varlığını qoruyub saxlanmasının bir səbəbi də məhz onun insan həyatına mənə qazandırması, çətinliklərlə mübarizədə ona dəstək olması ilə izah edilir. Hətta dinə mənfi münasibət bəsləyən məşhur psixanalitik Ziqmunt Freyd belə dini, bir tərəfdən, obsessiv nevroz, digər tərəfdən, insanın assosial və eqoist şüuraltı arzularının (id) tərbiyə edilməsində mühüm rol oynayan supereqo və ya vicdan kimi çıxış etdiyini etiraf edir. Bütün hallarda, ruhi sağlamlığın qorunmasında din amilinin nəzərə alınması mümkündürsə, mənəvi konsultasiya cəhətdən dindən yararlanmanın məqsədəuyğun olduğunu hesab edirəm.

Bütün dinlərdə, eləcə də İslamda ruhi sağlamlığa əhəmiyyət verilir. Bir qayda olaraq, ruhi sağlamlığın əsas şərti Allaha, axirətə inam və saleh əməllər hesab edilir. Bu məqamlara toxunan nüanslara həm ayələrdə, həm də hədislərdə geniş yer verilir; məsələn: Quranda "qəlblərin ancaq Allahı xatırlamaqla rahatlıq tapacağı" vurğulanır, Allaha və axirət gününə iman edənlər müjdələnir, belə və müsibətlə üzləşənlərə bütün hadisələrin Allahın təqdiri ilə baş verdiyi xatırladılır, təskinlik verilir. Yuxarıda da qeyd olunduğu kimi, dinin təsəlliedici funksiyası, sadəcə, İslamda deyil, bütün dinlər üçün xarakterik olan əlamətdir. Xüsusilə, ölüm qorxusunun öhdəsindən gəlmək baxımından dini dünyagörüşü çox əhəmiyyətlidir. Məhz buna görə dinlərin əsas təlimlərdən bir olan ölümdən-sonrakı həyata və hesab verməyə inam insanların həyata və ölümə mənə qazandırmasında və məsuliyyətli həyat sürmələrində mühüm rol oynayır.

İnstitutun fəaliyyəti və tədris ilinə hazırlıqla bağlı iclas

12 sentyabr 2019-cu il tarixdə İnstitutun fəaliyyəti, tədris ilinə hazırlıq və ali təhsil ocağının qarşısında duran vəzifələrlə bağlı iclas keçirilib.

Aİİ rəhbərliyinin və əməkdaşlarının iştirak etdikləri tədbirdə İnstitutun fəaliyyəti ilə bağlı yekun hesabat, ali təhsil müəssisəsinin yeni tədris ilinə hazırlığı və qarşıda duran vəzifələr müzakirə olunub.

Rektor Ceyhun Məmmədov İnstitutun müəllimlərini və işçilərini tədris ilinin başlanması münasibətilə təbrik edib, gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıb.

Daha sonra rektor ali təhsil müəssisəsinin bu gündəki gördüyü işlərdən, həyata keçirdiyi layihələrdən və qarşıda duran vəzifələrdən bəhs edib.

C.Məmmədov bildirib ki, bütün sahələrdə olduğu kimi, ölkəmizdə də təhsilə, mədəniyyətə, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına xüsusi diqqət ayrılır. Əsas ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan dövlət-din siyasətini hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyini, təhsil və elm sahəsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərildiyini vurğulayıb.

Aİİ-nin məqsəd və vəzifələrindən, hədəflərindən danışan C.Məmmədov zəngin dünyagörüşünə və yüksək mədəniyyətə malik, dərinbilikli, vətənpərvər mütəxəssislərin yetişdirilməsinin İnstitutun əsas vəzifələrindən olduğunu nəzərə çatdırıb. Bildirib ki, var gücümüzle tələbələrə bilik və bacarıqlarının artırılması, şəxsiyyət kimi formalaşması üçün çalışmalıyıq.

İnstitutun yeni tədris ilinə tam hazır olduğunu bildiren rektor ali təhsil müəssisəsinin binasında təmir işlərinin aparıldığını, tələbə qəbulunun uğurla başa çatdırıldığını, bir sıra dərslərin üzərində işlərin yekunlaşdığını, kitabların nəşr edildiyini, qəzet və jurnallarımızın işıq üzü gördüyünü qeyd edib. Yeni müəllimlərin əməkdaşlarımız sırasına daxil olduğunu bildiren rektor vurğulayıb ki, məqsədimiz öz sahələrinin peşəkarı olan mütəxəssisləri işə cəlb etməkdir.

Daha sonra rektor İnstitutun qarşıda duran vəzifələrindən bəhs edib. Bildirib ki, mövcud ixtisas üzrə dünya təcrübəsinin öyrənilməsi üçün xarici ölkə universitetləri ilə əlaqələrin qurulması, dərslərin, ilahiyat sahəsində elmi tədqiqatların çap olunmasına səylə çalışmalıyıq. C.Məmmədov məzun bazasının yaradılmasının, Karyera Mərkəzinin təşkilinin başa çatdırılmasının zəruriliyini vurğulayıb.

Sonda bir sıra təşkilati məsələlər müzakirə olunub.

Azərbaycan ədəbiyyatında multikultural və tolerant dəyərlər

Multikulturalizm dedikdə çoxmədəniyyətlik, etnik, irqi, dini-mədəni müxtəlifliklər və dəyərlər nəzərdə tutulur. Bu həm də eyni bir ölkədə yaşayan müxtəlif xalqların nümayəndələrinin mədəniyyət hüquqlarını tanıyan humanist dünyagörüşü olan siyasətdir. Multikulturalizmin əsasını tolerantlıq, qanunlara hörmət, insanların azadlığına rəğbət hissi təşkil edir.

Şərq ilə Qərbin qovşağında yerləşən, müxtəlif sivilizasiyaların məkanı olan Azərbaycan tarix boyu öz mədəniyyətini qoruyub və inkişaf etdirib. Respublikamız əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı bir diyardır. Dərin kök salmış multikulturalizm və tolerantlıq dəyərlərinin tarixi çox qədimdir. Bu gün Vətənimizdə başqa xalqların nümayəndələri öz ana dillərində təhsil ala bilir, öz dini inanclarına uyğun ibadət edir, heç bir ögey münasibətlə üzleşmərlər. Bu gün isə çoxəsrlik multikulturalizm və tolerantlıq dəyərləri milli kimliyindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Dövlətinin hər bir vətəndaşının həyat tərzinə çevrilib.

Asiya ilə Avropa arasında körpü olan tolerantlıq ənənələri və dinlərarası dialoqa dair nümunəvi modelə malik Azərbaycanda multikulturalizmin banisi ümummilli lider Heydər Əliyevdir.

Əsas Ulu Öndər tərəfindən qoyulmuş Azərbaycançılıq ideologiyası özündə ölkədəki bütün xalqların və etnik qrupların birliyini, həmrəyliyi əks etdirir.

Azərbaycanda kultural mədəniyyətin müasir tələblər səviyyəsində inkişafının, ölkədə sabitliyin və tərəqqinin əsas amil olduğunu nəzərə alan ümummilli liderimiz multikulturalizmin siyasi və hüquqi müstəvidə yerini müəyyənləşdirib. Dahi öndər Azərbaycanın uğurlu inkişafı üçün dəqiq ideoloji hədəf seçib və öz uzaqgörən, müdrik

Gülnar Quluzadə, Aİİ-nin mətbuatla iş üzrə aparıcı mütəxəssisi

siyasətilə illərlə formalaşan çoxmədəniyyətlik ənənəsini inkişaf etdirərək onu keyfiyyətə yeni mərhələyə qaldırıb. Ulu Öndərin siyasi iradəsi nəticəsində Azərbaycan tarixən sahib olduğu tolerantlıq və multikulturalizm ənənələrini hüquqi və siyasi müstəvidə yenidən bərpa edib.

Multikulturalizm siyasəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən bu gün də uğurla inkişaf etdirilir. Ölkəmizdəki tolerantlıq mühitinin əsasında duran mühüm amillərdən danışarkən, ilk növbədə, siyasi sabitliyi, sosial və iqtisadi inkişafı qeyd etmək vacibdir. Ölkə başçısı müxtəlif tədbirlərdə, irimiqyaslı beynəlxalq toplantılarda çıxışı zamanı mütləq multikulturalizm məsələsinə yer ayırır və bunun vacibliyini vurğulayır. Təsadüfi deyil ki, dövlət başçısının qərarı ilə 15 may 2014-cü ildə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradılıb.

Multikulturalizmi bir dəyər sistemə çevirən Azərbaycanda çoxmədəniyyətliyin inkişafı istiqamətində aparılan məqsədyönlü siyasət bu gün dünyanın bütün sivil cəmiyyətlərində müsbət qarşılınır. Ölkəmizdə ta qədim zamanlardan mövcud olan tolerant və dözümlülük mühiti həyatımızın bütün sahələrini əhatə edir.

Tolerantlıq və multikulturalizm həyatımızın məişət, siyasət, iqtisadiyyat kimi sahələrinə nüfuz etdiyi kimi, həm də Azərbaycan ədəbiyyatında və incəsənətində böyük yer tutur. Belə ki, orta əsrlər Azərbaycan poeziyası nümayəndələrinin əsərləri də ümumbəşəri dəyərlərin təbliği məsələsində başlıca yerlərdən birini tutur. Nizami Gəncəvinin (1141-

1209) əsərləri bu cəhətdən xüsusilə fərqlənir. Onun yaradıcılığında multikulturalizm və tolerantlıq elementlərinə rast gəlmək mümkündür. Nizami Gəncəvi üçün şəxsiyyətin ən yüksək meyarı İnsanlıq idi. İraqi, milli və dini ayrı-seçkiliyi qəbul etməyən dahi şairin qəhrəmanları içərisində türk, fars, ərəb, hindli, çinli, həbəş, yunan, gürcü və başqa xalqların nümayəndələrinə rast gəlirik.

Dahi Nizami ilə yanaşı, digər mütəfəkkirlərimizin əsərlərində də bu kimi elementlərə tez-tez rast gəlmək olar. Məsələn, Qafqazda və Avropada məşhurlaşan, Qurban Səidin "Əli və Nino" əsəri də azərbaycanlı gənclə gürcü qızının məhəbbətindən bəhs edir. Bu da Azərbaycan xalqının tolerantlıq ənənələrinin təcəssümünə bir nümunədir.

Azərbaycanın xalq yaradıcılığı olan dastanlarda, atalar sözlərində, zərb məsələlərdə də digər xalqların adları tez-tez çəkilir, onların azərbaycanlılarla qarşılıqlı münasibətlərinə geniş yer verilir. Keçmişimizi qoruyub yaşadan və bunu gələcək nəsillərə daşıyan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında Azərbaycançılıq anlayışı ilə yanaşı, xalqımızın malik olduğu multikultural və tolerant xüsusiyyətlər də əksini tapıb. Azərbaycan xalqının ən qədim və milli-mənəvi dəyərlərini təcəssüm etdirən "Koroğlu" dastanında tolerantlıq və multikulturalizm dəyərlərini açıq-aydın görmək mümkündür. Şifahi xalq ədəbiyyatının qiymətli əsərləri olan hər iki dastanda xalqımıza məxsus qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik, humanizim, dostluq, qardaşlıq, qonaqsevərlik və başqa xüsusiyyətlər demək olar ki, öz parlaq bədii ifadəsini tapıb. Azərbaycan ədəbiyyatına nəzər salsaq, bu siyahı sonsuza qədər uzada bilərik. Tolerantlıq, başqa xalqların mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, adət-ənənələrinə hörmət, Azərbaycanda qədim zamanlardan mövcud olub. Bu gün həmin dəyərlər yüksək səviyyədə qorunur və inkişaf etdirilir. Ölkəmizdə multikulturalizmin qorunması və inkişaf etdirilməsi xalqımızın həyat tərzini, dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir.

Aİİ-də sınaq dərsləri təşkil olunub

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda müəllimlərin işə qəbulu ilə əlaqədar sınaq dərsləri keçirilib. Sentyabrın 12-də baş tutan demo dərslərdə İnstitutun rektoru və müəllimləri iştirak ediblər. Dərslərin təşkilində əsas məqsəd öz sahəsində dərin biliklərə malik peşəkar mütəxəssislərin işə cəlb edilməsidir.

Qeyd edək ki, ali təhsil müəssisəsində obyektivlik naminə və məqsədə nail olmaq üçün kadrların seçiminə xüsusi diqqətlə yanaşılır. Yeni kadrların işə qəbulunu komissiya icra edir. Üç mərhələdən ibarət seçimdə öncə CV-lər nəzərdən keçirilir. Müsahibəyə dəvət olunan və uğurla keçən namizədlər sınaq (demo) dərslinə cəlb edilir. Burada müəllimlərin təqdim etdiyi fənn barədə ümumi bilik və bacarıqlarına, mövzunu tam və açıq surətdə izah etməsinə, müasir dərs vəsaitlərindən istifadəsinə diqqət yetirilir. Sonda komissiya üzvlərinin və ixtisas müəllimlərinin iştirakı ilə işə qəbullu bağlı yekun qərarlar verilir.

Məlumat üçün bildiririk ki, İnstitutda yüksəkixtisaslı kadrların, peşəkar mütəxəssislərin hazırlanması məqsədi ilə tələbələrə dini elmlərlə yanaşı, Fəlsəfə, Sosiologiya, Psixologiya, Multikulturalizm, Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti, İnformatika və digər sosial, humanitar elmlər tədris olunur. Eyni zamanda, İnstitut fəaliyyətində müxtəlif dünya ölkələrinin aparıcı ali təhsil müəssisələrinin təcrübələrindən yararlanmaq, tələbə-müəllim mübadiləsi həyata keçirmək məqsədilə beynəlxalq əməkdaşlıq əlaqələri qurur.

"Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri: tarix və müasirlik" kitabı çapdan çıxıb

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun rektoru ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Ceyhun Məmmədovun "Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri: tarix və müasirlik" kitabı Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyində olan Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondunun dəstəyi ilə nəşr olunub.

Kitab "Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri", "Dövlət-din münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi", "Azərbaycanda din təhsili" fəsillərindən ibarətdir. Yeni nəşrdə Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin üç mərhələsi - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, sovet və müstəqillik dövrlərinin tarixi tədqiq edilir. Həmin vaxtlarda dinə münasibət, bu sahədə görülən işlər, həyata keçirilən tədbirlər haqqında geniş məlumat verilir. Azərbaycanda din təhsilinin tarixinə, dövlət-din münasibətlərinin hüquqi aspektlərinə, radikalizmlə mübarizə sahəsində son illər görülən işlərə toxunulur.

Müəllif kitabda qeyd edir ki, Azərbaycan qədim dövrlərdən müxtəlif dinlərin yayıldığı, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşadığı məkan olmuşdur. Burada yaşayan ayrı-ayrı dinlərin mənsubları tarixin heç bir dönəmində ayrı-seçkiliyə məruz qalmayıblar.

Elmi tədqiqat əsəri dinşünaslar, ilahiyyatçılar, şərqşünaslar, tarixçilər, dinlə əlaqəli sahələrdə tədqiqat aparacaq mütəxəssislər, həmçinin ali məktəb müəllimləri və tələbələrini üçün nəzərdə tutulub.

Xatırladaq ki, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu kitab və dərslərlərin nəşri ilə bağlı bir sıra layihələr həyata keçirir. "İlahiyyat nəşrləri" adı altında layihəyə İnstitutun müəllimlərinin və bu sahədə çalışan mütəxəssislərin kitablarının nəşri daxildir. Bununla yanaşı, İnstitutun qarşısına qoyduğu məqsədlərdən biri də ilahiyyat sahəsində problemləri araşdırmaq, beynəlxalq standartlara cavab verən tədqiqatlar aparmaq və onları çap etdirməkdir.

Beynəlxalq Tərcüməçilər Günü qeyd olundu

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu 27 sentyabr 2019-cu il tarixdə Beynəlxalq Tərcüməçilər Günü ilə bağlı tədbir keçirib. Dini ədəbiyyatın Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsi, mövcud vəziyyət və perspektivlərlə bağlı müzakirələr aparılıb.

Tədbirdə çıxış edən Aİİ-nin rektoru C.Məmmədov ölkəmizdə təhsilin və elmin inkişafına xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşıldığını, gənclərimizin Vətənin uğurlu gələcəyi naminə peşəsinin mütəxəssisi olması üçün qətiyyətli addımların atıldığını vurğulayıb. Qeyd edib ki, dini ədəbiyyatların, mənbələrin əksəriyyətinin ərəb, fars, ingilis və digər dillərdə olmasını, ölkəmizin beynəlxalq konfranslarda layiqincə təmsil edilməsinin gərəkliliyini nəzərə alaraq, İlahiyyat İnstitutu tələbələrini - gələcəyin ilahiyyatçılarının xarici dilləri bilməsi vacibdir. C.Məmmədov bu səbəbdən Aİİ-də xarici dillərin öyrədilməsinə xüsusi diqqət yetirildiyini, bununla bağlı ödənişsiz kursların təşkil edildiyini nə-

zərə çatdırıb. Qeyd edib ki, dini ədəbiyyat Azərbaycan dilinə tərcümə edilərkən yerli şərait, ölkəmizdəki dövlət-din münasibətləri, tolerant və multikultural mühit nəzərə alınmalıdır.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi Dinşünəliq ekspertizası şöbəsi müdirinin müavini Mahir Qəniyev "Dinşünəliq ekspertizası: hüquq və təcrübə" mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək bildirib ki, dinşünəliq ekspertizası birbaşa ictimai maraqları təmin edir. O, beynəlxalq hüquq və təcrübədən nümunələr gətirməklə dini ədəbiyyatların müvafiq qaydada yoxlama prosesindən keçərək çap edildiyini və yayıldığını vurğulayıb. M.Qəniyev daha sonra qeyd edib ki, təqdim olunan ədəbiyyat insanpərvərlik prinsiplərinə zidd deyilsə; dini nifrət və düşmənçiliyə rəvac verəcək, dinlər və məzhəblərarası münasibətlərə xələl gətirəcək fikirlər yer almırsa; ölkəmizdəki mövcud dini duruma, tolerant və multikultural mühitə mənfi təsir göstərəcək ifadələr əks

olunursa, bu kitabın ölkə ərazisində çapı və yayılmasına heç bir qadağa yoxdur.

Filologiya elmləri doktoru professor Nəsrulla Məmmədov "Sakral mətnlərin üslub xüsusiyyətləri" mövzusunda çıxış edib. Qeyd edib ki, dini mətnlərin tərcüməsi zamanı müəyyən prinsiplərə riayət edilməlidir.

N. Məmmədov vurğulayıb ki, tərcümə olunan sakral mətnlər sözbəsöz deyil, həm də mənağa ehtiva edərək tərcümə olunmalıdır. N. Məmmədov tərcümə işinin spesifikliyi ilə bağlı məsələlərə də aydınlıq gətirib. Vurğulayıb ki, hər hansı bir əsər dilimizə çevrilərkən, onun mahiyyətinin düzgün çatdırılması əsas şərtidir.

Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Elvüsal Məmmədov Azərbaycanda tərcümə işinin mövcud durumundan bəhs edib. Bu sahənin təkmilləşdirilməsinin vacibliyini bildiren məruzəçi dünyanın aparıcı ölkələrinin təcrübəsindən yararlanmağın zəruri olduğunu vurğulayıb. Qeyd edib ki, mədəniyyətlərin inteqrasiyası, elmi biliklərin mübadiləsi tərcümə sayəsində mümkündür.

Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru dosent Ələddin Məlikov "Leypsiq tərcüməşünəliq məktəbi aspektindən dini və fəlsəfi tərcümələrin hermenevtik və pragmatik problemləri" mövzusunda çıxışı zamanı bildirib ki, tərcümə işinin tarixinə nəzər salsaq, bu sahənin ölkənin, xalqın taleyində, mədəniyyətin, elm və təhsilin inkişafında xüsusi rolu var.

"İslam sivilizasiyası və elm: tarix və müasirlik"

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin hər il 27 mart tarixinin "Elm Günü" kimi təsis edilməsi haqqında Sərəncamının icrası məqsədilə 4 aprel 2019-cu il tarixdə Elm Gününe həsr olunmuş Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu (Aİİ) və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Gənc Alim və Mütəxəssislər Şurasının birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən "İslam sivilizasiyası və elm: tarix və müasirlik" mövzusunda konfransın materialları nəşr olunub.

Konfransa təqdim edilən məqalələr mövzunun aktuallığı, elmi əhəmiyyəti, əldə olunmuş yeniliklərə və nəticələrə əsasən Təşkilat Komitəsi tərəfindən seçilərək kitaba daxil edilib. Kitabda 17 məqalə yer alıb.

Topluda "İslam bioetikasında klonlaşdırmaya münasibət"; "XIV-XX əsrlərin məşhur azərbaycanlı fiqh alimləri"; "Sənət əsərləri üzərindəki təsvirlər türk - İslam mədəniyyətinin nümunəsi kimi"; "XVIII - XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın maddi mədəniyyətində İslamın rolu"; "Əhməd bəy Ağaoğlunun İslam dinində elmə münasibət haqqında fikirləri"; "Fərabî fəlsəfəsində ilk varlıq anlayışı"; "İslam dininin tətbiqi sənət nümunələrinə təsiri" və digər məqalələr dərc olunub.

Kitaba "Ön söz" yazan Aİİ rektoru i.f.d. Ceyhun Məmmədov qeyd edib ki, ölkəmizdə elmin və təhsilin inkişafına böyük qayğı göstərilir. Bu istiqamətə diqqətin artırılması məqsədilə Respublika Prezidenti İlham Əliyevin 2018-ci il aprelin 9-da Azərbaycanda "Elm Günü"nün təsis edilməsi haqqında Sərəncamına uyğun təşkil olunan tədbirlər gənclərdə tədqiqat sahəsinə marağı gücləndirmək məqsədi daşıyır.

C.Məmmədov, həmçinin bildirib ki, İnstitut gəncləri Din psixologiyası, Din sosiologiyası, Dinlər tarixi və fəlsəfi kimi elm sahələrində tədqiqatlara cəlb edir və bu araşdırmaların gələcəkdə din sahəsi ilə yanaşı, müxtəlif elm sahələrinə də töhfə verə biləcəyi qənaətinədir.

Aİİ rəhbəri, həmçinin vurğulayıb ki, ali təhsil müəssisəsində gənclərin elmi tədqiqatlara cəlb olunması məqsədilə müxtəlif tədbirlər təşkil edilir. İnstitutda dini elmlərlə yanaşı, dünyəvi elmlər də tədris olunur. Bu qəbildən olan tədbirlər araşdırma aparın gəncləri bir araya gətirərək, fənlərarası istiqamətdə tədqiqatların inkişafına öz töhfəsini verəcək.

Tələbələr dərsləklə təmin edilir

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun tələbələri pulsuz dərsləklərlə təmin olunur. Dərsləklər tədris olunan bütün fənləri əhatə edib.

İnstitutda ali təhsilin müvafiq səviyyəsində ixtisas və ixtisaslaşmalar üzrə təhsil proqramlarına uyğun olaraq tədris planı tərtib edilir. Tədris edilən fənlər üzrə dərsləklər müvafiq sahə mütəxəssisləri tərəfindən hazırlanır, aidiyyəti kafedralarda, fakültə elmi şuralarında müzakirəyə çıxarılır, kənar rəylər alındıqdan sonra, tədris müəssisəsi rəhbərinin imzası ilə qrif əldə etmək məqsədilə nazirliyə təqdim olunur. Təhsil Nazirliyinin Elmi-Metodik Şurası müvafiq bölməsinin müsbət qərarından sonra, ali təhsil müəssisəsinin vəsaiti hesabına çap edilir.

2022-ci ilədək yekunlaşması nəzərdə tutulan dərsləklərin çapına xüsusi diqqətlə yanaşılır. Kitablarda Azərbaycan həqiqətləri, tolerant və multikultural mühit nəzərə alınır. Dərsləklər arasında İslam tarixi, Din sosiologiyası, Din psixologiyası, Din fəlsəfəsi, İslam fəlsəfəsi, İslam əxlaqı, İslam iqtisadiyyatı, Quran təcvidi, Əqaid, Ərəb dili, İngilis dili və digər fənləri əhatə edən kitablar mövcuddur. Bunlardan bir neçəsi pilot layihə olaraq tədris üçün tələbələrə təqdim edilib.

Xatırladaq ki, Aİİ-də dövlətimizin qayğı və təminatı ilə hər cür şərait yaradılıb, tələbələr dövlət hesabına təhsil almaqla yanaşı, ödənişsiz dil kurslarında iştirak edir, dərslək və geyimlə pulsuz təmin olunurlar.

Tələbə Gənclər Təşkilatı birinci tədris ili tələbələri ilə görüş keçirib

Sentyabrın 17-də İnstitutun Tələbə Gənclər Təşkilatı (TGT) İlahiyyat fakültəsinin birinci kurs tələbələri ilə görüş keçirib.

Tədbirdə çıxış edən Magistratura və doktorantura şöbəsinin müdiri Fidan Yusifova İnstitutumuzun Tələbə Gənclər Təşkilatı (Aİİ TGT) və Azərbaycan Tələbə Gənclər Təşkilatları İttifaqının yaranma tarixi, fəaliyyət sahəsi haqqında ətraflı məlumat verib, tələbələrə təşkilatın təhsil və ictimai fəaliyyətdəki mühüm rolundan danışdı. Vurğulayıb ki, Aİİ TGT-nin əsas məqsədi dövlətin gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi istiqamətində tələbələrin maraqlarını təmsil və müdafiə etmək, respublikanın ictimai, mədəni, sosial,

elmi həyatında onların fəal iştirakını təmin etməkdir.

Yeni qəbul olunan tələbələrin İnstitutda daha rahat uyğunlaşması məqsədilə keçirilən görüşdə F.Yusifova gənclərə təhsil müəssisəsi, tədris prosesi, ictimai işlər, faydalana biləcəkləri resurslar barədə ətraflı məlumat verib. Qeyd edib ki, ali təhsil müəssisəsində gənclərin yüksək səviyyədə təhsil al-

maları üçün lazımi şərait yaradılıb. Tələbələr dövlət hesabına təhsil almaqla yanaşı, ödənişsiz dərslək və geyimlə təmin olunur, pulsuz dil kurslarında iştirak etmək hüququ qazanırlar.

Daha sonra qarşıda duran vəzifələr, tələbələrin asudə vaxtlarını daha səmərəli keçirmələri üçün görülməli tədbirlər haqqında söhbət açılıb.

Bir məzunun nəzərindən Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutundakı təhsil həyatım barədə ümumi təəssürat və bəzi xatirələrimi yazmağa başlarkən, bir etiraf etmək istəyirəm. Belə ki, bir neçə il öncə ali təhsil almaq məqsədilə imtahan verib, Bakı Dövlət Universitetinin İlahiyyat fakültəsinə qəbul olunsam da, istədiyim sahə olmadığından, ali təhsilə həvəs və marağım xeyli azalmışdı. Bu təhsil ocağına addım atarkən rastlaşdığım mənzərə fikirlərimi tezliklə dəyişdi. Fakültənin ab-havası, rəhbərliyin yeni tələbələrə qarşı xüsusi diqqəti, keçilən fənlərin tədris olunma keyfiyyəti məni valeh etdi. Müəllimlərin səmimi rəftarı, doğma münasibəti, dərstdən əlavə daim öyüd-nəsihət verərək bizdə İlahiyyat elminə qarşı məsuliyyət şüuru yaratmaq arzusu məni cəlb etdi. Yuxarı kurs müdavimlərimdən də üstün mənəvi məziyyətlər və nümunəvi davranışlar gördükcə, bu fakültədə tələbə olmağın ilkin sevinci və heyreti qəlbi-mə doldu.

Tələbəyə həmişə elm öyrənmək həvəsi aşılardan belə mühitdə dəyərli, sahəsinə kamil şəkildə bələd olan müəllimlər bizə 3 il ərzində bir sıra dini və dünyəvi fənləri tədris etdilər. Müxtəlif elmlərə dair yazılmış qiymətli əsərlərlə zəngin kitabxanamızda tanış olduq. Bu müddətdə paytaxtdakı müxtəlif tarixi abidə və muzeylərə təşkil edilmiş səfərlər də dünyagörüşümüzü artırmaq, həm də asudə vaxtımızı təmin etmək baxımından faydalı oldu.

Təhsilimizin 4-cü ilinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müvafiq Fərmanı ilə 9 fevral 2018-ci il tarixdə təsis olunan Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunda davam etdik. Gənc təhsil ocağı olsa da, işinə istək və diqqətlə yanaşan rəhbərlik və cidd-cəhdlə çalışan peşəkar kollektiv sayəsində tez zamanda bir çox uğurlara imza atdı. İlahiyyat İnstitutu ölkəmizdəki din təhsili sahəsinə yeni nəfəs gətirdi. Dini elmlər daha aydın şəkildə, daha obyektiv halda tədris olunmağa başlandı. Qısa müddət ərzində lazımi dərəcə kitabları tərtib edilərək nəşr olundu və tələbələrə pulsuz paylandı. Dünyəvi fənlərin tədrisi də genişləndirildi. Habelə Yəhudilik və Xristianlığın müqəddəs kitabları ilə tanış ola bilmək üçün tələbələrə ibrani dili öyrədilməyə başlandı. Dövlətimizin uğurlu din siyasətini layiqincə tətbiq edərək, İlahiyyat elmini qəlbən öyrənmək istəyən tələbələrə düzgün və obyektiv şəkildə bu elm tədris edildi.

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun yaradılması bizim üçün - Bakı Dövlət Universitetinin tərkibindən ayrılaraq, bu yeni təhsil müəssisəsinə verilən İlahiyyat fakültəsi tələbələrini üçün də xeyli

Firudin Həmidli,
Azərbaycan İlahiyyat
İnstitutunun məzunu

sevindirici hadisə oldu. Tələbələrin yüksək səviyyəli tədrisi İnstitutun ali hədəfinə çevrildi. Asudə vaxtımızı dəyərləndirmək üçün bir sıra yazıçılar və elm adamları ilə tez-tez görüşlər və seminarlar təşkil edildi. Həftəsonlarında film nümayişləri və kitab müzakirələri həyata keçirilirdi. Tələbələrin yemək, geyim və dərslər vəsaiti kimi ehtiyaclarına öz qayğı və dəstəyini göstərən İnstitut, həmçinin müxtəlif mövzulu konfranslar, "dəyirmi masa"lar hazırlayaraq, ölkəmizdəki dini və elmi araşdırmalara da öz töhfələrini verdi.

Bu ilin fevral ayında Şamaxı şəhərində təşkil edilmiş üçgünlük "Qış məktəbi" layihəsi isə bizim üçün ən yaddaqalan xatirələrdəndir. Layihənin məqsədi üzrə tələbələrin həm müxtəlif seminarlar, həm də bir sıra dini və tarixi əhəmiyyətli məkanlara (Şamaxı Cümə məscidi, Dəmirçi məscidi, Şamaxı Rəsədxanası, Şamaxı Tarix və Diyarşünaslıq Muzeyi) ekskursiyalar ilə maariflənməsi, həmçinin istirahətinin təşkili uğurlu şəkildə həyata keçirildi.

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun ilk məzunlarından biri olaraq əminliklə deyə bilərik ki, bu təhsil ocağı cəmiyyətimizin din sahəsindəki boşluqlarını ən münasib və ən layiqli şəkildə bərpa edəcək olan savadlı kadrlar yetişdirməkdədir. Təhsil aldığımız müddətdə tələbələrin İlahiyyat elminə duyduqları sevgi və məsuliyyəti mən hazırda - İnstitutun bu tədris ilində daha coşqulu və daha inamli şəkildə görürəm. Bu, şübhəsiz, tələbələrin mənəvi dəyərlərə dərin ehtiyac və dini doğru şəkildə öyrənmək arzusunun qaynaqlanır. Qəlbən inanıram ki, belə ehtiyac və arzu ilə dirçələn gənclər sayəsində Azərbaycandakı din tədrisi və cəmiyyətdəki dini savadlılıq günbəgün daha da nizama düşərək inkişaf edəcək və bu yüksək məramda Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu daim uğurla fəaliyyət göstərəcəkdir.

Qan yaddaşımız

İşğal olunmuş rayonlarımız:

Xankəndi	-	28 dekabr 1991-ci il
Xocalı	-	26 fevral 1992-ci il
Şuşa	-	8 may 1992-ci il
Laçın	-	18 may 1992-ci il
Xocavənd	-	2 oktyabr 1992-ci il
Kəlbəcər	-	2 aprel 1993-cü il
Ağdərə	-	17 iyun 1993-cü il
Ağdam	-	23 iyul 1993-cü il
Cəbrayıl	-	23 avqust 1993-cü il
Füzuli	-	23 avqust 1993-cü il
Qubadlı	-	31 avqust 1993-cü il
Zəngilan	-	29 oktyabr 1993-cü il

"İlahiyyat" jurnalının ilk sayı işıq üzə görüb

"İlahiyyat" ictimai fikir jurnalının ilk sayı nəşr olunub. On beş rubrikadan ibarət jurnalda öz sahəsinin peşəkar mütəxəssisi olan elm adamlarının yazıları, ali təhsil müəssisəsi haqqında müxtəlif xəbərlər dərc olunub.

Jurnalın ilk nömrəsində, rəsmi guşədə Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı yer alıb.

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun rektoru Ceyhun Məmmədovun "Milli qurtuluşumuzun banisi" başlıqlı yazısı "Tarix yazanlar" rubrikası altında oxuculara təqdim olunub.

"Azərbaycan gerçəkliyi" rubrikasında filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Vəli Qaradağlının "Ana Dilimiz kimliyimizdir"; "Cəmiyyət və din" rubrikasında millət vəkili Fazil Mustafanın "İslamda qadına zorakılıq yoxdur" başlıqlı yazıları verilib.

"İlahiyyat" ictimai fikir jurnalının "Təhsil" rubrikasında "Ali təhsil müəssisələrinin innovativ fəaliyyətinin idarə olunması"; "Cəmiyyət və din" rubrikasında "İslamda insan sağlamlığı", eləcə də "Nikahın mahiyyəti və erkən nikaha dini baxış" başlıqlı məqalələr var.

"Baxış bucağı" rubrikasında "Global əxlaq düşüncəsi fəlsəfi müstəvidə", "İmmanuel Kantın fəlsəfəsində dinə baxış", "Uspex ne sluçae" sərlövhəli yazılar həm dil, həm də mövzu rəngarəngliyi baxımında ümid edirik ki, oxucuların marağına səbəb olacaq.

"Göbəkli-təpə: dünyanın ən qədim məbədi", "Kəlbəcərdə daşlaşan tariximiz", "Maddi-mədəniyyət abidələrimiz milli sərvətimizdir", "Ən qədim inam və iman yerimiz" və "Mübarək Əqsa məscidi" başlıqlı məqalələr "Abidələr" rubrikasında yer alıb.

Jurnalın "Araşdırma", "Ədəbiyyat", "Tədbirlər", "Bölgələrə səfərlər", "Xarici səfərlər", "Seminarlar", "Xarici qonaqlar İnstitutumuzda" başlıqlı rubrikalarda müvafiq olaraq, "Tərcümə mətnləri: müqayisəli təhlil"; "Avtobus oğrusu"; "İslam Sivilizasiyası Qafqazda" II Beynəlxalq Simpoziumu; "Tələbələrimiz bölgələrdə"; "Abituriyentlərlə görüş"; "Rusiya Federasiyasına səfər"; "Müasir alman cəmiyyətində İslama münasibət"; "ABŞ nümayəndə heyətinin üzvləri ilə görüş"; "Xarici ölkələrin səfirləri İnstitutumuzda" başlıqlı məqalələr verilib.

Qeyd edək ki, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun hər ay çap olunan "İlahiyyatçı" qəzetində ali təhsil müəssisəsi ilə əlaqədar xəbərlər və müxtəlif janrlarda məqalələr, ildə iki dəfə nəşr olunan "Din araşdırmaları" jurnalında isə fəlsəfə, mənəviyyat və ilahiyyat elmləri üzrə tədqiqat aparən alimlərin məqalələri yer alır.

